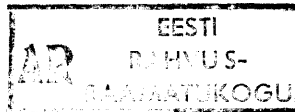
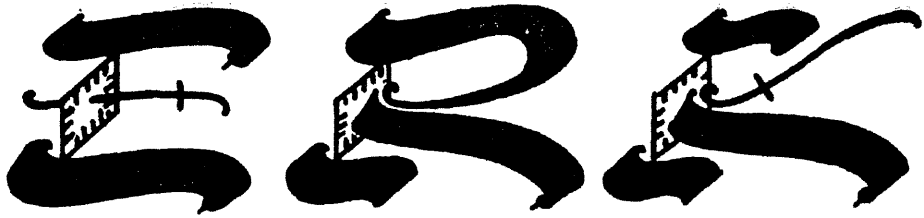

ERK

Sisu:

- H. Moora: Valiku teostamisest hariduse alal.
J. Vasar: Meie rahvusliku ajaloo ülesannetest ja orientatsioonist.
K. Peterson: Kõva käsi ja eestlaste iseloom.
R. Indreko: Eelajalooline soome-ugri rahvaste rinne läänes ja lõunas.
A. Martin: Naiste kutseharidus ja kutseline tegevus.
Ed. Sahkenberg: Kodumaine ringvaade.
Edg. Kant: Kirjandust.

ÜLD-MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

NR. 5

A P R I L L 1933

1. AK.

VALIKU TEOSTAMISEST MEIE HARIDUSE ALAL.

Kui maailmasõja järele rahvavabaduse ja demokraatia põhimõtted murdsid vana aja tammid, satuti, nagu oli loomulik, uue korra loomisel nii mõneski suhtes äärmustesse ja rakendati uusi põhimõtteid eluvõõralt. Üks ala, mis meil ja teisteski noortes demokraatiais elu nõudeid küllalt ei osanud arvestada, oli hariduse ala. Lähtudes kõigi kodanike vabaduse ja samaõiguse põhimõttest, mõisteti nõuet, et haridus peab olema kättesaadav kõigile nii laialt, et selle teelt kõrvaldati mitte ainult võimalikult igasugused varanduslikud, seisuslikud ja muud välised tõkked, vaid ka sisulised takistused, õppiija ja edasipüüdja inimese võimeid kontrollivad sõelad. Igasugused katsed arvati iganenuiks ja heideti kõrvale, osalt unustades või tähtsusetuks pidades tõsiasja, et loodus varustab eri inimesi väga erisuguste eelduste ja annetega, osalt lootes, et kool kõrvaldab ise nõrga elemendi. Nüüd, kus me nende põhimõtete kohaselt oleme töötanud poolteist aastakümnet, oleme näinud, et kool ei filtreeri algkoolist ülikoolini kaugeltki tarvilisel määral oma õpilasi, vaid et siin tekib pikemat aega koos töötades õpilase ja õpetaja vahel mitmeti inimlik vahekord, kus nõrgemaid õpilasi, kel aga vähegi püsivust, ikka edasi aidatakse, neile „halastatakse“. Alguses loodetakse, et nõrgast õpilasest vahest aegamööda midagi saab, hiljemini aga, kui ta küllalt aega ja vara omile õpinguile raisanud, tundub mitteinimlikuna teda takistada lõpetamast. Ja nii produtseerime edasi haritud jõude, olgugi et suur osa neist sisuliselt palju ei kaalu. Tulemused on aga juba näha: tunnistuste ja diplomitega inimesi on meil küll juba liigrohkus, neile ei leita enam kohti ega leiba, samal ajal kuuleme aga kõikjal

kaebusi, et õiget haridust on vähe. Keskkool kaebab, et algkoolist tuleb puuduliku ettevalmistusega õpilasi, ülikool on hädas madala tasemega keskkooli abiturientidega ja koolid ja teised asutised kaebavad omakorda, et nad saavad ülikoolilt nõrku õpetajaid ja töötjõude. Ja kahtlemata kõigil on õigus.

Mõnel viimasel aastal on küll kaunis palju kõneldud eriliste filtrite sisseseadmisest kooli eri astete vahele, aga tegelikult pole ses suhtes veel praegu midagi tehtud. Takistusi on peamiselt kaks. Esiteks ei leia pedagoogid ühte keelt sõela teostamise viisi suhtes, teiseks on teada, et laiad ringkonnad tunnevad asja vastu vähe sümpaatiat ja kui palju on meie demokraatlikul ajal neid, kes julgevad astuda hulkade arvamuse vastu! Tegelik elu ja selge mõistus sunnivad meid aga käskivalt oma haritud jõudude seas nende võimete järgi valikut korraldama. Ja seepärast olgu siin selle kohta tehtud mõned ettepanekud.

Mis puutub esmalt algkooli ja keskkooli vahele filtri korraldamisse, siis jäägu selle teostamise viis tegelike koolimeeste otsustada. Eemalseisjana ei taha ma siin üksikasju puudutada. On igatahes arvata, et kui praegu kavatsusel olev keskkoolide vähendamine teostatakse, siis ollakse juba meil valitseva traditsioonilise tungi tõttu keskkooli sunnitud sinna vastu võtma õpilasi läbi teatava sõela. Kahtlemata oleks mitteõiglane hinnata õpilasi ainult nende poolt kaasa toodavate tunnistuste järgi, vaid erilised teadmiste ja intelligentsi katsed näivad olevat möödapääsmatud. Katseist paremaid tulemusi annaks see, kui keskkooli esimeses klassis kõik algkoolist tulijad õpilased teeksid läbi teatava prooviaja, mille tulemuste järgi otsustataks nende hariduse jätkamise eeldusi. Kui ma ei eksi, on säärast filtrerimisviisi tarvitatud Helveetsias. Kas aga see oleks meil oma kulukuse tõttu praegu teostatav, pole võimalik öelda. Olgu tähendatud keskkooli vastu võtu katsete puhul vaid niipalju, et inimlike tegurite kaasamõju kõrvaldamiseks valikul peaksid neis koolides, kus algkool töötab koos järgmise astmega, tingimata kutsutama katseid toimetama väljaspoolt kutsutud õppejõud või vähemalt laskma neid katsete toimetamisest osa võtta.

Veidi teisiti on lugu aga üleminekul keskkoolist ülikooli. Siingi oleks tingimata vaja valikut. Selleks kohustab meid juba tugev tung ülikooli ja üliõpilaste arv, mis vaatamata järjekindlale tagasiminekul praegu ikkagi ületab kahekordselt meie oludes vajalise määra. On täiesti kindel, et juba lähemate aastate lõpetajaist suur hulk inimesi peab jääma kohata ja et nii viisi nende hariduse omandamiseks tehtud kulud endid kuidagi ei renteeri. Kui me siin valikut ei teeks, toimiksime igasuguse ratsionaalsuse vastu. Meil on eriti üliõpilaste arvu vähendamiseks mitmelt poolt soovitatud neid vastu võtta võistluskatsetega. Kord (1927) on isegi ülikool teinud vastava esitise Haridusministeeriumile, seda seal aga ei kinnitatud. Hiljemini on selle üle ainult vaieldud, tegelike sammudeni pole jõutud. On nimelt kardetud, et võistluskatsed ülikoolile ei annaks sisuliselt soovitud tulemusi. Ja kuigi nende ridade kirjutaja usub, et ülikool nende kaudu üldiselt ikkagi saaks paremat materjali kui praegu igasuguse valiku puudumisel, arvab ta ometi, et võistluseksamid siin kõige paremaks filtriks ei oleks. Ülikooli töö nõuab õpilaselt enne kõike iseseisvat töötamise võimet, võistluseksamid

kontrolliks id aga esmajoones teadmisi, mälu, osalt ka (intelligentsi-katsed) mõtlemise kiirust, mis ainuüksi ei tagaks, et nende olemasolul ülikoolitöö oleks edukas. Ja me näeme mõnelgi korral, et keskmine keskkooliõpilane ülikoolis ületab oma varemini ees olnud kaasõpilasi. Ratsionaalset valikut võib teostada ikkagi ainult ülikool ise oma töö juures. Selt seisukohalt maksab vaevalt pooldada võistluskatseid. Kui aga tutvuda praeguste ülikooli astujate teadmiste suure ebatasasusega, peab siiski ütlema, et meil siin oleks palju kasu lihtkatseist. Mõtlen nimelt kontrollkatseid kõigile sisseastujaile tähtsamais keskkooliaineis hariliku koolikava ulatuses. Ülikooli pääseksid kõik, kes need rahuldavalt õiendanud, aga mitte ainult ette määratud arv, nagu võistluskatsete puhul. Need mõjuksid kahes suunas hästi. Esiteks võidaks ülikool, ta saaks parema ettevalmistusega õpilasi, poleks enam karta, et, nagu nüüd ikka jälle juhtub, matemaatika üliõpilane ei oska kokku arvata $\frac{1}{5}$ ja $\frac{1}{3}$, või ajaloolane ei tea mil sajandil elas Muhammed, või keeleteadlane ei mõista vahet teha tavalise subjekti ja atribuudi vahel. Teiseks, ja veel enam kui ülikool, võidaksid meie keskkoolid. Need katsed sunniksid neid mitte ainult ühtlustama, vaid tõstma ka oma töötaset. Iga nõrk kool paistaks siin varsti lastevanemaile silma. Meil on juhitud ajakirjanduses tähelepanu sellele, kuidas mõni kool praegu vägisi veab nõrku õpilasi edasi klassist klassi ja viimaks laseb lõpetada, et aga hoida kõrgel õpilaste arvu ja oma tulusid. Tartu keskkoolide juhatajad on mitmel korral avalikult juhtinud tähelepanu sellele, kuidas nad ei saa esitada õpilastele suuremaid nõudeid, sest siis tulevad vanemad ja ähvardavad oma lapsi ära viia. Üksikasjad, mis ses suhtes on tulnud kuuldavale, osutavad, et siin on tegu kõige jämedama korrupsiooniga, mis takistab meie kooli mõistlikult töötamast. Ometi pole sellele veel leitud mõjuvaid vastuabinõusid, vaid on uputud lõpmatuisse vaidlustesse ja kahtlustesse selle üle, mis oleks kõige parem. On selge, et kontrolliv instants peab olema väljaspool kooli ja selleks oleks meie oludes kõige lihtsam ja odavam ülikool. Ülikooli osavõtul kontrollib oma keskkoolilõpetajaid niisugune põline demokraatlik maa nagu Rootsi, samuti Soome, ega mõeldagi seal sellest mõnedel eluvõõrastel pedagoogilistel kaalutlustel loobuda. Neis mais korraldatakse neid katseid mitmel pool üle riigi, meie maa on väike ja oleks küllalt, kui need toimuksid ainult Tartus ülikooli juures. Pealegi poleks tarvis kõigil keskkoolilõpetajail neist osa võtta, vaid ainult neil, kes tahavad astuda ülikooli. Teised saaksid keskkooli lõpetamistunnistusega kõik muud õigused, mida annab see kooliaste. Nii koguneks Tartu iga sügissemestri alul umb. 600—700, ja kevadsemestri alul 100—200 inimest neile katseile. Ülikoolis eksamineeritakse igal sesoonil kolm korda enam üliõpilasi — seega ei tohiks see töö käia üle jõu, kui eksamite aeg on küllalt pikk ja eksaminaatoreid tarvilisel arvul. Keskkooli ja ülikooli taset tõstaksid need katsed tingimata. Ja pole tõesti karta, et siin midagi oleks kaotada. Sest igale läbikukkunule võiks anda õiguse eksamit korrata või koguni, nagu üliõpilastelegi, lubada neid teha 3 korda ja kuna eksami sesoonid oleksid iga semestri alul, siis poleks ka märkimisväärset ajakaotust.

Kui nüüd tuleme veel tagasi valiku teostamisele ülikoolis, siis teeb sellele praegu peamiselt raskusi juba eespool mainitud asjaolu, et kui nõr-

gale üliõpilasele keeldutakse andmast lõppdiplomit, siis ta saab selle eitava otsuse väga hilja teada, kuna talle studium juba maksnud määratud aega ja raha — ja nii pole tegelikult enam võimalik talle ära ütelda. Nii seisab küsimus selles, et üliõpilase võimete kohta jõutaks selgusele võimalikult aegsasti ja, kui need pole rahuldavad, siis teda kas sunnitakse studiumi katkestama või vähemalt juhitakse ta tähelepanu rahuldava lõpetamise lootusetusele. Säärasel juhul võib temale asetada ka hoopis teisi nõudeid, kui see sageli nüüd on võimalik. Meil ongi mõnes teaduskonnas hakatud juba paari aasta eest teostama niisugust korda ja võib oodata, et see annab häid tulemusi. Olgu mainitud, et Saksamaal, kus viimasel ajal elavalt diskuteeritud üliõpilaste arvu allaviimise vajaduse üle, on arvamine üldiselt kaldunud võistluseksamite vastu ja nn. „Versuchsjahr'i“ korraldamise poolt ülikoolides. Nii oleks vaja meilgi kõigis teaduskondades sisse seada teatud ümmargune eelkursus, mis annaks üliõpilasile võimaluse näidata mitte ainult omi teadmisi ja tuupimise võimet, vaid võimalikult palju ka iseseisvat töötamise võimet. Kõigis neis teaduskondades, kus õpetus toimub peale loengute ühtlasi praktilistes harjutustes, peaks see olema võimalik. Kus valitseb alles ajast ja arust läinud loengute süsteem, seal pole muidugi praegu ega nii kaua, kui süsteem pole muutunud, teostada mingit mõistlikku filtreerimist, vaid seni jääb see seal paratamatult pärast studiumi lõppu elu enda teha. Kus eelkursus aga teostatud, seal antakse selle lõpul õppijaile nõu, kas neil maksab edasi õppida või peaks ta katsuma üle minna tegelikku ellu. Kui ta siiski peaks omal riisikol studiumi jätkama, siis pole diplomi andmata jätmine tema vastu enam mingi kuritegu.

Aga haritud jõudude valik ei pea muidugi lõppema ülikoolis. Mida kõrgemale tõusta hariduse redelil, seda enam erinevad inimeste võimed üksteisest ja seda hoolsamalt on vaja toimetada valikut nende rakendamisel kõrgemat kvalifikatsiooni nõudvale tööle. Igal alal peab valik teostuma muidugi eri viisil — kuidas nimelt, see jäägu nende alade tundjate määrata. Siin peatume ainult õpetajate ametisse võtmise juures, mille kohta käesoleva kirjutaja on võinud üht-teist tähele panna. Praegu toimub see nii, et ülikooli lõpetaja teeb läbi nn. didaktilis-metoodilise seminari, õppides teatud pedagoogilisi ja metoodilisi aineid ja kuulates ja ise andes kuski koolis teatud arvu tunde, mille järele ta saab õpetajaameti kandidaadiks. Kui ta nüüd kohale kandideerib, esitab ta peale ülikooli diplomi ka vastava tunnistuse didaktilis-metoodilise ettevalmistuse saamise kohta. Kuigi nii ülikoolis kui didaktilis-metoodilises seminaris üliõpilase tööd igal sammul on hinnatud, ei märgita neid hinnanguid diplomitele ega tunnistustele. Nii valija instants ei tea sagedasti õieti midagi kandidaadi võimeist ja tulemused kujunevad mõnikord üsna juhuslikult. Diplomid on küll jagatud kahte liiki, lihtdiplomid ja diplomid *cum laude*. See korraldus on aga mõnes teaduskonnas teostatud alles hiljuti ega ole seepärast võimalik öelda, kui üldiselt seda on arvestatud, kas kandidaadil on üks või teine diplom. Igatahes pole õpetaja valijail seni mingit eeskirja, mis nõuaks, et nad eelistaksid paremate diplomitega kandidaate. Ja nii valitseb valimistel vabadus, kus sageli läbi lööb mitte kõige tugevam kandidaat, vaid see, kel on virgemad jalad, virgem suu ja muud „reaalsed“ omadused. On mõis-

tetav, et niiviisi ka üliõpilasele on ülikoolis paremate hinnangute taotlemine kaunis kõrvaliseks asjaks, jäävad ju need ainult ta akti dekoratsiooniks. Praegune kord on kahtlemata ebaõiglane paremate lõpetajate vastu, sest nende võimed ei anna neile mingit ülekaalu nõrgemate üle vähemalt tegeliku elutöö algusel ja sama kord on see, mis mõneski suhtes põhjustab eespool mainitud kaebusi, et koolid saavad ülikoolist nõrku õpetajaid. Tõsi küll, noor õpetaja töötab koolis mõned esimesed aastad mitte täisõigusliku õppejõuna, vaid ikkagi ainult õpetajaameti kandidaadina. Tema üle valvab ja tema tööd hindab peale koolijuhataja eriti vastav koolinõunik, kelle hinnangute põhjal ta alles hiljemini saab lõplikult kutseõigused. Viimasel ajal maksma pandud määruse kohaselt peab õpetajaameti kandidaat enne kinnitamist kutse esitama ka veel kirjaliku töö mõne pedagoogilise aine kohta. Nii on praegu mõte see, et just nende prooviaastate jooksul peaks toimuma õpetaja valik. Nii teoreetiliselt. Tegelikult on aga ka nõrgad kandidaadid niihästi kui alati saanud kutse. Ja see on mitmeti arusaadav. Ei ole ju koolijuhataja ja koolinõunik, kelle valve all töötab õpetajaameti kandidaat, igakord asjatundjad kõigil aladel, mida õpetab üks või teine tulevane õpetaja. Teiseks ja mõjuvamaks põhjuseks, miks praegune sõel on sõre, on see, et arvustatava kandidaadi ja arvustajate vahekord on ikkagi enam-vähem kollegiaalne ja selle juures, pealegi arvestades kandidaadi pikka ja vaevarikast hariduskäiku, on teravam seisukohavõtt peaaegu võimatu. Mis puutub viimati õpetajaameti kandidaadilt nõutavasse töösse, siis kes tagab seda, kui suurel määral see on iseseisev? Kuigi praeguse, koolitöö jooksul teostatava filtri vastu iseendast pole põhjust vaielda, see jäägu kindlasti viimaseks valiku läbiviimise instantsiks, peaks ometi toimetatama rohkem sõelumist juba enne, kui õpetajaameti kandidaat saab tegelikult kohale. Siis oleks see palju kergemini ja tõhusamini teostatav, kuna sel juhul pole siin veel tõkkeiks isiklikke vahekordi.

Enne kõike pole vaja igauht ülikooli lõpetajat võtta vastu didaktilis-metoodilisse seminari. Hädavaevalt lõpule pääsnuid võiks rahulikult ära jätta. Tarbekorral võiks didaktilis-metoodiline seminar küsida lõpetajate kohta vastavate teaduskondade arvamust. Sest mitmeaastase töökogemuste põhjal, millal üliõpilane esinenud terves reas seminarides, võib üsna kindlasti öelda, kui suurel määral temalt võib loota eeldusi koolitööks. Muidugi peaks seniselt ajutiselt korralt, kus üliõpilane võetakse didaktilis-metoodilisse seminari kaua enne ülikooli lõpetamist, kus ta sugugi veel pole välja kujunenud, üle mindama normaalkorrale, mille järgi sinna võetakse ainult ülikooli lõpetanud. Edasi peaks senisest järjekindlamalt teostatama valikut didaktilis-metoodilise seminari töö kestel. Kõige enam aga vajaks korraldamist õpetajaameti kandidaatide valimine tegelikule koolitööle. Siin peaks enne kõike valijaile ette kirjutatama, et nad kandidaatidelt lisaks ülikooli diplomile ja didaktil.-met. ettevalmistuse saamise tunnistusele nõuaksid andmete esitamist ülikooli ja did.-metoodil. ainetes saadud hinnangute kohta ja et valimisel eelistataks paremate hinnangutega kandidaate. Erilisi tunnistusi ülikooli hinnangute kohta on vaja nimelt seepärast, et ka *cum laude*-diplomid pole isekeskis võrdsed, nad on mõnel korral välja antud kõrgete hinnangute põhjal hoopis kõrvalisis aineis ega

mitte neis aineis, kus õpetajal tuleb tegelikult omal koolipõllul töötada. Siin vaieldakse vist küll vastu, et kandidaatide teaduslikud võimed ei tarvitse olla mõõdupuuks nende eelistatavusele koolitöös. Ma pole aga muidugi tahtnudki kõnelda selle vastu, et õpetajakandidaadi poolt pedagoogilistes oskustes saadud hinnanguid võetaks arvesse esijoones, vaid olen soovitanud neile lisaks arvestada ka ülikoolitöös saadud hinnanguid. Kuidas seda kõike tegelikult korraldada, selle arutamine viiks meid siin liialt peensustesse, see oleks juba vastavate määruste asi. Pole mingit kahtlust, et enam-vähem võrdsete pedagoogiliste võimete juures teaduslikus töös tugevam õpetaja on koolilegi märgatavalt kasulikum kui teine, teaduslikul alal nõrgem. Rootsisis nõutakse näit. täisõiguslikult gümnaasiumiõpetajalt, lektorilt, koguni doktori-astet. Meil pole see muidugi võimalik, see näitab ometi kui suurel määral teaduslikke võimeid koolitöös hinnatakse. Kui meil maksuma saaks uus valimiskord, siis peaksid seda mitte ainult valijad arvestama, vaid asjaosalistel oleks tarbekorral võimalus kõrgemale instantsile anda vastulauseid ja nii toimuks seal valimiste üksikasjalisem kontroll, mis on igapidi soovitav. Ülikooli ringkonnist on küll juba korduvalt juhitud haridusministeeriumi tähelepanu selektsiooni läbiviimise vajadusele õpetajate ametisse võtmisel. Sest ülikool on täiesti teadlik selles, et tema lõpetajate seas on tugevamaid ja nõrgemaid. Seni pole seda soovi kahjuks arvestatud ja seni vastutab ka suurelt jaolt kool ise selle eest, et ta vastu võtab nõrku jõude. Muidugi ei pea kooli alal töötajate valik veel olema lõpetatud õpetajate valimisega, vaid seda peaks jätkatama senisest süsteemsemalt ka veel koolijuhatajate määramisel ja siingi võiks võtta eeskujuga hariduse alal kõrgele jõudnud põhjamaadest. Aga seda küsimust võiksid valgustada jällegi need, kes seda tunnevad paremini.

Üldse peab inimeste valik meil saama järjekindlalt teostatud süsteemiks mitte ainult haridusalal, vaid kõikjal. Haridusala tuleb siin aga kõige kesksemana loomulikult esimesena küsimusse, sest selt hargnevad niidid laiali meie rahvusliku elu kõigile teistelegi aladele. Haridus ja kool on ju selleks elevaatoriks, mis meie rahvusliku elu püramiidis rahva laiadest hulkadest tõstab kõrgemale juhtivaid ja vastutavaid isikuid. On endastmõistetav, et nende kvaliteedist oleneb suurel määral meie rahva käekäik. Ja me peame ikka jälle meeles pidama, et meile kui väikerahvale, kes võib seista ja tõusta mitte niipalju oma arvuga kui just kvaliteediga, on ratsionaalne jõudude selektsioon kahekordselt tähtis. On võimatu öelda, kui palju meie rahvuslik elu on kahju saanud ja veelgi saab sellest, et meil seni valiku nõuet pole igalpool ega järjekindlalt silmas peetud, kuid on selge, et selle puuduse peame viivitamata parandama. Ei aita palju, kui valikut toimetatakse ainult mõnes üksikus kohas, näit. ainult teatud kooliastete vahel. Seda tuleb teha igalpool, ja muidugi mida varem, seda parem. Pole aga ka küllalt, kui seda loodaksime ainult deklaratsioonist, üldisel kujul põhimõtte maksmapanekust, vaid tuleb igalpool tegelikult ette näha selle teostamise viis. Selge valiku korraldus vähendaks nii mõneski suhtes igasuguste kildkondade ja muude mittesoovitavate väliste tegurite mõju isikute esilekerkimisele ja määra-

misele, nagu see on ka kõige õigemaks vahendiks meile järjest enam muret tegeva harilaste ühproduktsiooni vastu. Neie, kes selektsiooni läbiviimist venitavad nagu seni sellepärast, et nad ikka seda kõige ideaalsemat teed otsivad, või õieti selle üle liialt targutavad, võime kindlasti öelda, et iga korralikult läbi mõeldud valikusüsteem tingimata on parem kui meil praegu valitsev sihitu olukord.

H. Moora.

MEIE RAHVUSLIKU AJALOO ÜLESANNETEST JA ORIENTATSIOONIST.

Kui eeldada, et inimkond ja rahvus on organism, millise igivana võrdkuju tarvitamist oleviku kogemused tohiksid kõige vähem keelata, on ajaloolase ülesandeks olla selle organismi mälu.

Ajalool oleks seega täita inimkonna, resp. rahvuse elus oma kindlalt piiritletav funktsioon. Ajalugu peab koguma ja süstematiseerima inimkonna, rahvuse riigi või mõne muu väiksema orgaanilise ühiku kogemusi, selleks et nende kättesaadaval olles see orgaaniline ühik võiks otstarbekohasemalt talitada oma tuleviku ülesannete lahendamisel. Jäägu arutamata küsimus, kuivõrra minevikust otseselt võib õppida. Ajaloo sündmused on ühekordsed ja kui C. Schirren uskus, et veneaegselegi balti-saksa privileegide „vägistamisele“ järgneb balti saksluse renessanss mõne teise riigi all, nagu kaks korda varemini, siis ta eksis rängasti. Aga on selge, et mäletades oma minevikku, võime vähemalt hoiduda oma vigade kordamisest.

Kuid vaadata meie rahvuslikule ajaloole sellest seisukohast, et ta ülesandeks on jõukohaselt abistada rahvust ta võimalikult otstarbekohastes seisukohavõttudes, siis langevad ära nii mitmedki põhimõttelised kahtlused, mis skeptilised ajaloo filosoofid on tõstatanud küsimuse kohta, kas maksab üldse asuda objektiivse ajaloo uurimisele.

19-nda ja 20-nda sajandi esimesed aastakümned püüdsid ajaloole kindlustada teoreetilise teaduse seisukohta eksaktsete teaduste kõrval ja tasemel. See püüd mitte maha jääda loodusteaduste kiireist edusammudest oli ajaloole mõneski suhtes viljakas. Kuid ta viis ajaloo tegelikust elust liiga kaugele ja sageli puht-ajaloolase puht-teoreetiliste uurimuste viljatu pinnale.

Ajalugu teoreetilise teadusena (*Part pour l'art*) püstitas endale praktiliselt ületamatu ülesande registreerida objektiivselt sündmusi inimkonna minevikust. Niisugune ülesanne, vallata korruga mineviku mõõtmatu faktide hulka, oli võimatu ja ajaloolased pidid varsti asuma oma ülesande piiramisele. Kõiki fakte, mis minevikus toimunud, on võimatu reprodutseerida, tähelepanu võis pöörata ainult tähtsamaile. Siin aga algasid raskused: mis alustel siis peab toimuma nende „tähtsamate“ faktide valik? Alul katsetati ajaloo alla jätta ainult teatavad alad elust; kuid need raamid,

mis seega tõmmati, ei olnud püsivad: poliitilise ajaloo kõrvale astus varsti majandusajalugu; lisandusid kultuurajaloo mitmepalgelised eriharud. Ja kes vaidleb tänapäeval sellegi vastu, et ühe mineviku inimese elulugu ei käi ajaloo alla? Nähes ära, et ajaloo poolt vaadeldavaid fakte ei või piirata äsjamainitud põhimõtte järgi, otsiti selles uut selektsiooni alust väärtusteoorias. Veel praegugi (eriti T r o e l t s c h'i mõjul) on võrdlemisi laialt valitsemas vaade, et ajaloo sündmustikku peab hindama (ja siis ka rekonstrueerima) kahe väärtusmöödupuu põhjal: kaasaegse ja praeguse. Käesolevas olgu mööda mindud filosoofilisest küsimusest, kuivõrd eksisteerivad igavesed muutmatud väärtused. Ent kindel on, et üksikute väärtuste suhteline tähtsustamine on mitmeil aegadel ja mitmete isikute juures väga erisugune ja sellepärast seesugune väärtusteooria paneb meid väga täbarasse seisukorda, kui otsime väärtusteoorias objektiivset alust faktide selektsioonile ajaloo koostamisel.

Ajalugu on siis kord juba selline teadus, mis ei saa kunagi olla objektiivne. Püüdku ajaloolane olla nii erapooletu kui tahes, vähemalt faktide selektsioonis kandub ta uurimusse hindavat elementi. Ei ole siis ime, et paljud ajaloo teoreetikud jõudsid ummikusse, otsides aluseid ja eesmärke oma ülipingutatud nõuetega teoreetilis-objektiivsele ajaloole. „Ajalugu on mõtte andmine mõttetule“, „ajalugu ei ole muud, kui konventsionaalne jutustus“ — on üks selle otsingu resigneerunud tulemusi. Mõned teoreetikud on valmis ajalugu degradeerima ka kunstiks, mil on omad meetodid ja mõnikord võimatu raske ülesanne, nagu näit. lauatuiki järele ära määrata hukkunud laeva nimi, ta reisijate arv ja kapteni vanadus.

Nende ajaloo enesetunnetamisele sihitud spekulatiivsete otsingute kõrval, mis tihti suubusid skepsisesse, elas aga ajaloouurimine ise edasi, ajades lopsakaid õisi. Ja tõepoolest, kui me ei aseta ajaloole võimatuid nõudeid, kui me tema abil ei taha saada kes teab kui kindlaid arenguseaduse, või jälle seda, et temas kajastuks lüngatult k o g u elav konkreetne minevik, siis jääb ajalool küllaltki elulisi ja kasulikke ülesandeid, mis seisavad tegeliku teostatavuse piirides.

Eeldasime, et ajaloo peamiseks ülesandeks on olla riikliku või rahvusliku organismi mäluks, ja kergendada selle organismi otstarbekohasemat seisukohavõttu ta eluülesannetes. Need ülesanded on igakord uued ja sellepärast peab ka ajalo ehitamisel faktide selektsioon toimuma igakord uutest lähtekohtadest. Nagu ei kordu elu, nii ei tohi korduda ka põhimõtted, millest lähtudes koostatakse ajalugu. Millised faktid minevikust on tähtsad, seda määrab ära elu igakordne oleviku-ülesanne.

Esimesel pilgul võib paista, et eitades teoreetilis-objektiivset ajalugu iseotstarbena, avaksime ajalooteadusesse tee opportunistlikele spekulatsioonidele ja sanktsioneeriksime seda, milles juba isegi küllalt on patustatud — ajaloo rakendamist mõne poliitilise voolu teenistusse. Lähemalt vaadeldes blukord on just vastupidine: just sellega, et pulsseerivat elu tõmmatakse mõnele „üldmaksvale väärtuseskaalale“, olgu see tardunud idealism või veel kitsam materialism, patustatakse rohkem ajaloo objektiivsusnõude vastu, kui loobudes kõigist neist dogmadest.

Selektsiooniprintsiibi, missuguseid fakte ajalugu igal konkreetsel juhul tähtsustab, — määraku elu ise. Vajab meil olevikus lahendamist majanduslik suhe näit. Venemaaga, uurigu ajalugu meie kaubasuhteid idanaabriga minevikus. On meil aktuaalne endakaitse küsimus, uuritagu, kuidas toimus varemini meie endakaitse analoogilistes olukordades.

Ei oska seda muuga seletada kui ajaloo teoreetikute enese teadlase-edeusega, kui nad nii kaua on kinni pidanud alternatiivist: kas teoreetiline teadus sihtväärtusena, või üldse mitte teadus. Sest tegelikult on ajaloo-teadus kõigi teooriate kiuste alati sammunud ülalkirjeldatud radu, kuigi ta paiguti on kivistunud mitmesugustesse „ismidesse“. Teoreetikud on meelt heitnud selle üle, et Prantsuse revolutsiooni on kirjeldatud kahekümnel kombel ning igakord eri viisil, ja jõudnud otsusele, et objektiivne ajalugu on võimatu. Kuid nii ta peabki olema, iga eri aega huvitab Prantsuse revolutsioon eri seisukohast. See asjaolu, et ajaloo konstruktsioonis esineva faktide valiku ja tähtsustamise mõõdupuu oleneb juhuslikust situatsioonist, ei seisa vastolus objektiivsuse nõudega kättesaadavuse raamides. Mida tuleb uurida, selle määrab ära antud oleviku situatsioon. Päris endastmõistetav aga on, et seesuguse huvipuuduse uurimisprodukt peab seisma võimalikult lähedal tõelikkusele, oleks võimalikult objektiivne. Objektiivsus ise on muidugi ka suhteline mõiste ja ta suurus oleneb sellest, kuivõrra väiksema eksituse võimaldab ajaloolase erapooletus, ta teaduslik südametunnistus ja uurimismaterjali ulatuslikkus.

Nimetasime: ajalugu on seni enamail juhtumeil instinktiivselt ise käinud seda rada, mida temale püüdsime teoreetiliselt kätte näidata. Milleks siis selle tee juhatamine, kus niikuinii juba käiakse? Vastus on lihtne: selleks, et ajalugu mitte hiljaks ei jääks. Olles tardunud akadeemilise rutiini kammitsas, on ajalugu küll reageerinud oleviku probleemidele, aga väga kohmakalt, viites palju aega oma teoreetilis-objektiivsete, ebaproduktiivsete ja lõppeks ka saavutamatu eesmärkide taotlustega. Ja nii on tulnud, et ajalugu on küll muutunud koos aegadega oma uurimisuundusi, kuid enamail juhtumeil ta ei ole sammunud koos ajaga, vaid mõned aastakümned selle taga. Selle asemel, et aidata kaasa oleviku probleemide lahendamiseks, ta on toonud sageli ainult tagantjärele-tarkust.

Meil Eesti ei ole olukord teissugusem kui üldiselt ja võib ainult kahetseda, et meie ajaloolased võrdlemisi vähe on kooskõlastanud oma huvisuundusi olevikuga. Tõsiselt selles suunas on, minu teada, tegutsenud ainult dr. H. Sepp, kelle põhjalik eruditsioon on tal lubanud teha ajaloolise tagapõhjaga seisukohavõtte meie riigikaitse ja mitmesuguste majanduslike küsimuste (tulumajanduse tasuvuse, vene transiidi jne.) suhtes. Kui meie ajaloo uurimus ei taha elust kõrvale jääda, siis peaks ta senisest vilkamini reageerima meie kõige põletavamaile probleemidele, millest praegusel kriisiajal ei ole kaugeltki puudus.

Rõhutades vajadust, et ajaloo uurimine suuremal määral kui seni oleks kontaktis oleviku küsimustega, ei ole sugugi eitatud süstemaatilist tööd

meie rahva ajaloo kui terviku kallal niihästi teoreetiliste uurimustena kui ka kokkuvõttena. Kõik, mis sel alal tehakse, on kasulik, sest rahvusliku ajaloo ülesanne ei ole mitte ainult selgitust tuua oleviku üksikküsimustesse, vaid võimaldada rahvale oma võimeid olevikus ka üldiselt õieti hinnata. Ainult ärgu kulutatagu üleliia aega ja energiat mitteaktuaalsete küsimuste uurimiseks ja seega „ajalooliste teadmiste lattu produtseerimiseks“, igatahes mitte rohkem, kui seda vahest nõuab uute ajaloolaste väljakoolitamine, kus liig elulähedased harjutused on metoodiliselt kahjulikud.

Meie ajaloouurimus ongi sellepolest vanemate kultuurrahvastega võrreldes erandlikus seisukorras, et ta suurelt osalt alles peab looma aja minimaalnõudeile vastava eesti ajaloo üldraamistiku ja sünteesi. See üld-süntees, mis meie ajaloole andsid paarkümmend aastat tagasi balti-saksa ajaloolased ei ole meie oludes enam kasustatav, nagu on aegunud ka V. Reimani omaaegne eestipärane vaade ajaloole.

Kui näha Eesti ajaloo üht ülesannet selles, et ta peab rahvale õige üldise teadvuse andma ta tegelikest võimeist, siis on viimne aeg hakata korrigeerima neid suuresti vildakuid vaateid, mis ikkagi veel, ka meie poliitiliselt mõõduandvais ringkonnas valitsevad meie ajaloo suhtes.

Ka tõesti asetleidnud ajaloolised sündmused võivad mõnikord rahvuste ekspansioonipinget juhtida ebaproduktiivseile aladele: niisugune on Vilno küsimus leedulaste juures või jälle „teise rootsi suurusaja“ romantika, mis nii väga soodustas Kreugeriaadi paisumist. Veel halvem on, kui ennast lasta kammitsas hoida ajaloolistest konstruktsioonidest, mis tõelikkuses ei ole aset leidnud.

700-aastase orjuse kummitis hakkab, tänu taevale, juba järkjärgult päevakorralt kaduma. Aga on teisigi valekonstruktsioone, mis halvavad meie rahvuslikku eneseusaldust ja teovõimet. Ruum lubab käesolevas puudutada näitena ainult küsimuskompleksi rootsi aja üle.

Balti saksa ajalookirjandus üldiselt hindab kõrgelt rootsiaja algust, mis tähistus Lõuna-Eestis suurte administratiivsete reformidega, kuid ta asus üksmeelselt vaenulikule seisukohale selle ajastu lõpu suhtes, mis enesega kaasa tõi mõisade reduktsiooni ja ka talupojareformid. Kui V. Reiman kirjutas oma Eesti ajaloo, siis ta korrigeeris võrdlemisi mehhaaniliselt seda balti-saksa seisuslikest lähtekohtadest tekkinud üldsünteesi. Karl XI-nda reformid olid talurahvale kasulikud ja Reiman asus nüüd tervet rootsi aega apologiseerima. Meie talurahvas, oma jõudu mitte usaldades otsis veel XX sajandi alguses endale abi mingist imest; see lootus avaldus muuseas ka rootsi messianismis, pettudes rootsi mõõga pealejäämisest tulevases sõjas vene vastu, kui rootsi kuningas tuleb oma mütsi järele jne. Ka Villem Reimani sisuliselt veel nõrk rahvustunne vajas tuge väljastpoolt. Balti sakslusele ei seatud vastukaaluks ennast, vaid Rootsit. Ja nii asub Reiman Rootsi ja balti saksluse vastoludes reservatsioonideta Rootsi poolel, kuigi mitmed balti saksluse seisukohad, nagu näit. võitlus Rootsi keskvalitsuse provintse kurnava maksustuspoliitika vastu oli ka eesti talurahva huvides. See on ka ajaloolise objek-

tiivsuse seisukohast vale, kui meie veel piiritult ülistame võrvalitsust, mis mõneski suhtes võis olla parem kui mõni teine, kuid mis evis ikkagi võrvalitsuse tüübilisi varjukülgi.

R e i m a n i suhtumine rootsiajale on mõnevõrra sümptomaatiline meie ajaloo senisele üldorientatsioonile. Oma ajaloolise *credo* moodustamisel oleme end ka hiljemini, kuigi järjest väheneval määral lasknud juhtida vastolust balti sakslusega, ja oleme, selle asemel et oma ajaloost luua sünteesi lähtudes praeguse aja nõudeist, kaldunud ainult pahupidi pööрма balti saksluse ideoloogiat. Praegu aga on meie rahvustunne küll juba üldiselt nii tugev, et ta enam ei vaja karkusid liigse vastuolu näol baltluse vastu. Vajame oma eluülesannete paremaks lahendamiseks võimalikult selget pilku ja seepärast peame kord uuesti läbi arutama ka oma vahekorrad balti sakslusega. Balti saksluse mineviku vägivalla tagajärjed annavad end muidugi veel kaua aega tunda tulevikuski.

Ja vastoludeta balti saksluse vastu ei saa meie ajalugu üldse ette kujutada. Iseküsimus aga on, kui kaugele minna nende vastuolude rõhutamises. Nende vastuolude rõhutamisega ei tohiks kõigepealt endale kahju teha. Neil ajaloolasil, kes vanu asju selleks meenutavad, et meie rahvuslikku löögivalmidust ja pinget juhtida reaalsusest ära mineviku varjude vastu, vana sõna põhjal tuleks välja torgata peast mõlemad silmad. Vastolu balti sakslusega ei tohi meid keelata arusaamisega jälgimast ka balti saksluse ajalugu minevikus. Oleme oma maa peremehed, ja nendena oma õlgadele võtnud terve rea ülesandeid, mida tuli täita varemini balti sakslusel. On infantiilne rumalus instinktiivse vastuolu pärast balti sakslusega jätta uurimata ta seisukohavõtte ja kogemusi näit. välispoliitilistes küsimustes, mis meie maa geopoliitilise asendi tõttu on üldjoontes samasugused kui varemini. Lähtudes sellest võib pooldada ainult sellist eesti ajaloo käsitusviisi, kus ei rõhutata muistse iseseisvusaja kõrval ainult 19-ndat sajandit. Just ordu ja poola-rootsi ajal käis Lääne- ja Ida-Euroopa piir mööda Narva jõge ja just sel ajal pakub meie poliitiline kaubanduse- ja sõjaajalugu ohtraid kokkupuutepunkte praeguse ajaga. Nende kokkupuutepunktide uurimine seisab meile niisama lähedal kui eesti rahva otsese saatuse kirjeldamine, ja eesti ajalugu vähemalt praeguse aja nõudeist lähtudes peab ka neid küsimusi endasse haarama.

Ka üldiselt, mitte ainult eriuurimustes ei pea meie ajalugu lähemale astuma olevikule. Eesti ajalugu on ka tervikuna mõeldav ainult siis, kui ta seisab rahvuse olevikuhuvide teenistuses. Sellisena täidab ta oma otstarvet seda paremini, mida suurem on ta objektiivsus ja mida kiiremini ta teeb ennast kättesaadavaks rahvale.

J. Vasar.

KÕVA KÄSI JA EESTLASE ISELOOM.

Nii imelik kui see ka ei ole, kuid nn. „rahvuslik“ revolutsioon Saksamaal on ka meie majanduslikust ja poliitilisest kriisist juba niigi uimased pead sootuks segamini löönud. Harva näeb veel inimest, kes ei käiks ringi pea täis hitlerismi ja selle võluvormeleid nagu: marksism ja marksistid, bonzad ja juudid, 14 aastat neetud rõhumist jne. Me ise, meie ametlik juhtkond ja ajakirjandus pöörab vähe tähelepanu sellele, mis sünnib, miks nii sünnib ja mis sündima peaks. Meie seni püsinud poliitilised ja majanduslikud rinded on viimaste sisemiste ja väliste sündmuste mõjul löödud nii sassi ja segamini, et raske on selles tohuvabohus eraldada sõpra vaenlasest ja ründajat rünnatavast. Mõistmine taganeb plaaniliselt meeolelu eest.

Kõige selle tõttu on unistus kõvast käest, raudsest rusikast saanud otse rahvapäraselt omaseks. Kui see läinud aastal oli veel üksikute tuulepeade vaimusünnitus, siis praegu unistab ja rajab oma lootusi sellele iga mees. Paljud unistavad raudsest rusikast à la Mussolini, paljud ja paljud à la Hitler, ja tuntud hallpäise poliitiku suust kuulsin hiljuti veel ühe uudise, kui ta temperamentselt rusikaga vastu lauda põrutas: Peeter Suurt on meile vaja! Igalpool, nii maal kui linnas, lossis ja suitsutares pulbitseb nimetu igatsus mehe järele, kes teeks, kes looks, kes juhiks, mehe järele, kellel oleks kõva käsi ja raudne rusikas. Ja mida suuremaks paisub see unistuslik tahe, mida omasemaks saab alateadvuslik element, seda suuremaks paisub võimalus unistusel muutuda realiteediks.

On tõsiasi, ja raske on selle vastu vaielda, et meie rahvas on väsinud janditamisest valitsustega. Meie rahvas omas suures enamuses ei igatse valitsuste vahetust igal pööripäeval, ei igatse alatisi ja sagedaid kriise, mis võivad olla unistusiks küll valitseda tahtjaile, mitte aga valitsetavaile. Meie rahvas ihkab meest, kes on võimas rahvast juhtima üle tänapäeva karide tuleviku töötatud maale. Meie rahvas ihkab tõelist juhti, kuid mitte ainult kõva kätt välismaa mustri järgi.

Kõva käe küsimus on sisuliselt ikkagi võimuküsimus. Võimu ei saa aga meie kunagi konstrueerida isoleeritult, olelevana ainult enese ette ja enesele, vaid võimuküsimusega on segatud ja kujundavad tema püsimistunnuseid ikkagi elemendid, mis omas olemuses on tuletatud ja on olenevad võimu all viibijaist. Seetõttu on võimuküsimus paratamatult võimu all viibijate omasuse küsimus. Võimukorraldused on ikkagi kui särgid, mis heidetud rahvaste elavale kehale. On särk väike, siis rebeneb ta paratamatult iseenesest, sest rahva elav keha ei hakka kunagi end vaevama sellega, et ennast särki järgi kõhnaks näljutada.

Võimuküsimus jääb rahva omasuse küsimuseks. Mis seal teha on ühel rahval, ei ole võimalik teha teisel. Peeter Suur oli ikkagi brutaalse Venemaa sünnilaps, Mussolini jääb lõunamaa päikese pojaks ja Hitler — selle kohta ütleb üks fašismi teoreetikuist, Guido Bortolotto, väga tabavalt: ta on omastanud ainult kommunismi ja fašismi pahed, jättes kõrvale nende paremused. Nagu igale rahvusele on looduse poolt annetatud oma

pale ja iseloom, nii peab iga rahva võimukorraldusel olema oma pale ja iseloom, mis rahvale omane.

Õeldakse, ja seda väga sageli, et mis on võimalik mujal, on võimalik ka meil. Kuid see on kergekaaluline väide. Kui venelane saab alistuda ilma vastupanuta, siis seda ei saa meie. Selgemaks tõenduseks sellele on meie ajalugu, mis algusest lõpuni täis aktiivset ja passiivset vastupanu. Kui lõunamaa pojad tuld võtavad igast vaimustavast sõnast, siis kaalume meie enne kaua, ega usalda kedagi pimesi. Kui preislane on sündinud põikpea, nii et Friedrich II nende kohta sunnitud oli tähendama: „see rahvas on nii labane ning rumal ja tahtevõimetu millegi õppimiseks“, siis ei ole meie mitte sarnased. Seepärast ei tohiks meie võimuprobleemi lahendamist seada pinnale, et meie vajame Mussolinit, Hitleri või Peeter Suurt, vaid meie peame küsimuse rajama probleemile: kas, kui palju ja millist kõva kätt vajab ja talub eestlane.

Küsimuse nõnda seades, avanevad meile sootuks teised väljavaated.

Et meie, eestlased, kõva kätt talume, on vaidlematu ajalooline tõsiasi. Oli ju meil iga mõisnik kõva ja väga kõva käsi omaette. Kuid kas kõva käsi kannatab eestlast, on teistsugune küsimus. Mõisnike kõva käsi külvas viha ja rahulolematust, halvemal juhul isegi põlgust. Sellest pajatavad meile muistendid, sellest räägivad meile suusõnal meie vanaisad ja isad. Meie oleme oma turjal kannatanud venelase kõva kätt ja nagaikat, meie oleme näinud ja maitsenud Seckendorfi „k ä s e n j a k e e l a n“. Omaseks meile see režiim ei ole saanud ja ei või saadagi. Lugupidamisest säärase kõva käe vastu ei ole nimetatud režiim meil mitte süvendanud, vaid otse vastupidi — ta on alati õnnestanud meil selle aluse, millel iga võim saab ja võib püsida — s. o. rahvale omase, rahva poolehoiu.

On vaidlematu tõsiasi, et meie rahva iseloom ei talu vastutamatu ja isemeelset kõva kätt. Käsi, kes ennast meil kõvaks nimetada tahab, ei saa tegeleda ei Preisi ega muu mustri järgi. Kõva käsi, kes eestlast valitseda tahab ja tohib, peab olema omane meie rahva omapärale ja hingeelule.

Meil puudub lõunamaa rahvastele omane tuline temperament, meil puudub preisi põikpeasus, kuid meil on midagi, mis puudub lõunamaalasel ja mis puudub preislasel. See on iseteadvus. Sellest iseteadvusest on meile kauni pildi maalinud Aino Kallas oma „Bernhard Riives'es“, ja see iseteadvus on meil igamehe hinges. See iseteadvus väljendus ka selles maamehes, kes puukoormaga tulles vastamisi juhtus mõisahärra tõllaga. Kui talupoeg teed ei andnud ja ta mõisniku käest piitsaga lüüa sai, ning kui teised talunikud kannatajale soovitasid pöörata kohtu kaitse poole, vastas kannatanu iseteadvalt: „ole mul asja kellega kohtusse minna, va Lelle Jini“. Ja see iseteadvus väljendub meie rahva elus igas piasiasjas. Viige kas või kõige lihtsamgi mees kusagile koosolekule. Ta saab kaasa kistud koosolekul väljendatud sõnadest kohapeal, kuid saalist lahkudes viib ta kaasa ainult muljed, mitte aga veendumusi. Veendumuse tekkimiseks on meie inimesele vajalik aeg. Kodus mõtiskelles, meie rahvale nii omases „riskeerimises“, nagu seda väljendab lihtrahvas, kujuneb meie inimese veendumus. Ja hoidku Jumal, kui keegi temale on õpetanud väärdõpetust. Seda ei andesta eestlane kunagi.

Kuid meil ei tule otsida näiteid minevikust ega teooriast. Võtkem kas või näiteks Kadrioru lossi ümberehitamise lugu. Teame, et meie lugupeetud riigivanem otsustas lossi ümber ehitada. Oli selge, et loss on vana, et ta pole saanud tükil ajal põhjalikku remonti, et kandetalad on pehastunud ja muutunud nii hapraiks, et lossi laed nagu ime väel veel üheval püsivad. Juba Rootsi kuninga külaskäigu päevil naljatati, et tuleb hoiduda Kadrioru lossi eest, kuna kõrge külaline julge ei või olla selle üle, et ta ühel ilusal hommikul kõige voodiga alumisel korral üles ei ärka. Kuid lugupeetud härra riigivanem tegi remondi läbiviimisel ränga eksituse. Ta ei arvestanud eestlasele omase iseteadvusega. Ta ei rääkinud teistega kokku. Ja tekkis lärm, lärm mis praegugi veel vaibunud ei ole. Lärm, mis nii iseloomulik meile.

Meie rahvas ei kannata juhtide tegutsemist omapäi. Meie rahvas tahab teadlik olla selles mis tehakse, miks tehakse ja kuidas tehakse. Meie rahvas tahab teadlik olla igas ühiselulises piasjas. Meie rahvale ei ole omane ükskõikse pealtvataja, vaid teadliku pealtvaataja osa. Ja kui nüüd mainitud lossi ümberehituse eel oleks kokku kutsutud asjaosalised, neid lastud kas või näpuga urgitseda pehastunud talades ja kas või läbi kukkuda läbi lossi mädanenud lagede — siis oleks kõik olnud korras. Kõik oleks olnud teadlikud lossi remondi vajadusest ja asjaosalised oleks tundnud, et ka nemad on vajalikud olnud selles ümberehitamise loos. Ja lärm oleks jäänud ära.

Mitte Hitleri või Peeter Suurt ei vaja meie, vaid kui rahva südames pulbitseb nimetu igatsus millegi parema järele, siis on see igatsus mitte diktaatori ja terasrusikaga mehe järele, vaid tõsise rahvamehe järele. Meie ei vaja meest, kes „käseb ja keelab“, vaid meie vajame meest, keda rahvapäraselt nimetatakse „vanaks“, meest, kellest aru saab rahvas ja kes rahvast aru saab. Meie iseloomule on võõras valitseja, kes teeb, mis tahab. Meie vajame meest, kes valitseb rahva kaudu rahvaga koos.

Viimane eeldab aga vastutust rahva ees. Ja sellest ei saa meie kuidagi põigelda kõrvale. Omalt iseloomult oleme meie arvustaja rahvas, ja arvustus, mida tehakse meil, on kibedam kibedast. Ja kui iseteadvus on meie iseloomu üks peajoontest, siis ei tohi meie kunagi lükata vastutuse momenti tulevikule. Vastutuse moment peab meil tekkima tegevuse momendil. Seda edasi lükata, oleks mängida rahva usaldusega.

Ükski võim ei saa püsida pidevalt ilma usalduseta. Ta võib kesta ajaliselt, kuid tema sisemised kandetoed on ikkagi murenenud ja tema langus on paratamatu. Seda aga eriti meil. Meil ei saa püsida võimukorraldus ilma rahva usalduseta. Ja kui meie usalduse küsimuse avaldamise lükkame edasi tulevaile aegadele, siis mängiksimme meie liiga kõrget mängu rahva tunnetel. Kui rahva tunnetes ja südames midagi murdub ja rebeneb, siis on seda halvem paigata, kui rebenenud lina. Rebenenud lina saaksime paigata, kuid õmblus jääb ikkagi nähtavaks. Paikamist tunnetes saaksime meie tunda aga alati ja igapäev.

Vastutuse momendile mitteküllaldase tähelepanu pööramisega teeksime oma võimukorralduses ränga eksituse. Siin ei tohi meie kopeerida

lõunast ega läänest, vaid siin, ja just siin peame meie talitama omapead, omamoodi ja iseseisvalt. Kui vabadussõjalased on vaimustuses olnud Itaalia muustrist, siis on nad tähelepanemata jätnud Itaalia võimukorra sisemise siduvuse ja meie oma hingelaadi. Ei tohi unustada, et Itaalias on fašistlik suurnõukogu see riigiorgan, kes piduriks on omnipotentsel ducele. Kui nüüd meie *duce in spe* on jäetud ilma igasuguse pidurita, siis on see kas riigieluliste vajaduste mittetundmine või parandamatu eksitus. Sest just meil peab riigijuht olema seaduslikult seotud rahvaga, et ta ei saaks tegutseda hakata tähelepanemata rahvast ja rahva vastu. Istuda unistuste uimas ja uskuda, et kõva käsi on ja jääb niisuguseks, nagu seda näha sooviksid selle loojad, on ülim naiivsus, millisele liimile isegi kergeusklikumad itaalased istuma ei julenud jääda. Seda selgekujulisemalt ja kindlamalt peab see väljendatud olema meil, kus see rahva mentaliteedi tõttu on muutunud otse vältimatuks vajaduseks.

Vastutusega tihedas seoses seisab õigustuse moment. Ka siin ei tohi jääda peatuma poolikule teele või seda sootuks kaotada. Meil on kuni seni piiratud õigustamise küsimuse ettetoomisega rahvaesinduse foorumiga. Kuid kindlasti on see tee ühekülgne ja ebatäieline. Kui me tahame, et valitsemine peab sündima rahva kaudu rahvaga koos, siis ei jää rahvaesinduse foorum ainsaks kohaks, kus valitseja kontakti peaks otsima rahvaga. Traditsioonirikas Inglismaa peab otse rõõmustavaks nähteks, kui riigitegelased koosviibimistel ja bankettidel sõna võtavad poliitiliste küsimuste kohta, ja otse rahva enese ees õigustamist ja pooldamist otsivad oma sammudele. Ka meie rahvas ei näe meeleldi valitsejate isoleerumist seadusandlikule Olümbile, vaid meie rahvas näeks otse ülekeeva rõõmuga riigimeeste astumist rahva keskele, riigimeeste liginemist rahvale enesele, riigimeeste tegude õigustamist otse rahva enese ees. Isoleeritud riigimehest saab meie rahvas ainult lugu pidada, rahvameest aga armastab meie rahvas ja läheb tema eest tulle ja vette.

Tehnika arenemisega on võimsaks relvaks kujunenud ringhääling. Riiklikus propagandas ja tegude õigustamises, rahvale liginemiseks peame suurima tähelepanu pöörama ringhäälingule. Seda relva paistavad meie riigimehed kartvat. See kartus tuleb ületada. Rahvale ligemale astumiseks tuleb riigimeestel kasustada ringhäälingut sageli ja pidevalt.

Nõudmine kõva käe järele on meil saanud sama moodsaks kui võitlus erakondade vastu. Kuid siin tuleb hoiatada välismaiste muustrite kopeerimise eest, enne neid kohandamata meie rahva elavale kehale. Kui rahva nõudmine kõvakäelise rahvamehe järele on õigustatud, siis peavad need, keda rahva tahe on kandnud rahvajuhtide kõrgeile toolidele, suurima tähelepanu pöörama sellele, et ärevus, mida soetatakse ja sepitsetakse „kõva ja raudse käe“ nõudmise ümber, ei võtaks meie riigile hädaotliku ja meie rahva mentaliteedile võõra kuju. Sest rahvuse ja riigi kui kõrgema ühiku saatus peab olema meile tähtsam, kui ükski antud poliitiline kord.

K. Peterson.

EELAJALOOLINE SOOME-UGRI RAHVASTE RINNE LÄÄNES JA LÖUNAS.

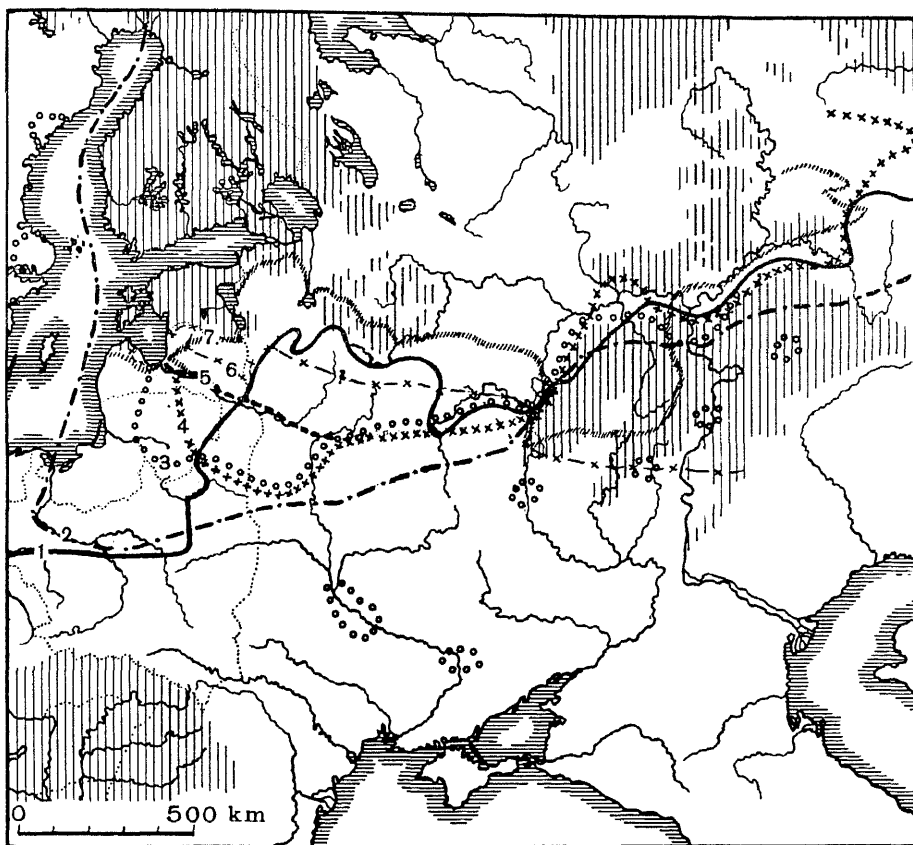
Praegused soome-ugri hõimude asukohad on üldiselt tuntud, teame kurelasi, kes asuvad Lätis, rannaribal vastu Saaremaad, ja liivlasi Liivi lahe ääres, kes juba peaaegu hävinud; eestlasi, umbes praeguse Eesti vabariigi piirides; ingerlasi Leningradi ümbruses ja Narva-vahelisel alal ning ingerlaste kõrval Narva-taguse piiri lähedal vadjalasi; soomlasi, karjalasi ja laplasi praeguse Soome vabariigi piirides, Kola poolsaarel, ulatades läänes Põhja-Rootsi ja Norrasse, karjalasi veel Laadoga ja Äänisjärve ümbruses kuni otsejoones Valge-mereni, samuti Novgorodi ja Tveri vahelisel alal; vepslasi Valgjärve ümbruses ja Äänisjärve edela kaldal; mordvalasi, tšeremisse ja votjakke Volga keskjooksul (Oka, Kaama ümbruses kuni umbes Uurali jõe ülemjooksuni); sürjanlasi, voguleid ja ostjakke Obi ja Irtõši, Petšora ning Võtšegda jõgede ümbruses ja ungarlasi Donau ülemjooksul, nagu kaardil viirutatud aladega umbkaudselt märgitud. Küsitakse, millal juba need hõimud oma praegustele asukohtadele asusid, kui laiad alad olid varem nende hõimude haldusel ja kust nad sinna rändasid. Seda ülesannet peaks lahendama muinasteadus ja keeleteadus, mis pole veel suutnud välja töötada rahvusküsimuse kohta lõplikke ja kindlaid vaateid, mis siiski tulevikus peaksid lahenema.

Vahest huvitab see küsimus ka laiemaid ringkondi, mis pärast katsun valgustada seda muinasteaduslike andmete põhjal, mille paigutamine teaduslikkuse raamidesse nõuab veel tööd ja aega.

Nagu vanemaist ajalugudest teada, väideti neis soomesugu rahvaste umbes praeguste alade asustamist 800-nda a. ümber p. Kr., milline arvamine olenes keskmise rauaaja leidude vähesusest. Hiljem juleti väita, et praegused asukad on siia jõudnud juba a. 500 p. Kr., ja viimasel ajal on arheoloogia suutnud tõestada eestlaste asumist siia juba mõni sada aastat e. Kr. Need on suured hüpped meie rahva ajaloo alal, mis ikka pidevamalt köidavad eesti rahvast oma maa külge.

Enne kui asuda rahvusliku küsimuse juure laiemas ulatuses, tuletame lühidalt meele Eesti asustamist mõni aeg peale jää taganemist, kus esimest sissetungijaist kalureist ja jahimeestest jälgi on Kundas, Siivertsis, Pärnus, Peipsi ääres ja järves, kogu Emajõe orus alates Tartust kuni Võrtsjärveni, Võrtsjärve läänekaldal ja Viljandi ligidal. Need olid luukultuuri kandjad, kes siia asusid antsülus-aja lõpposas ja litoriina-aja alguses. Geoloogilises kronoloogias on mõnesuguseid puudusi, mis pärast ei julge siin seda tarvitada, umbkaudu aga võiks seda aega arvata 5-ndasse aastatuhandesse enne Kr. Kuid siin polegi mitte nii tähtis aastate või kronoloogia küsimus kui rahvuse päritolu, mis on üks tumedamaid nii kauge mineviku kohta. Osalt raskendab rahvatõu määramist luustike puudumine tollest ajast, mis ei luba küsimusele läheneda antropoloogiliselt. Eesti kaudu tungisid kalurid ja jahimehed edasi Soome ja vee- ning metsarikastele Kesk-Venemaa aladele kuni Uuralini välja, mille lõunapiir on joonisel (kaardil)

märgitud pideva joonega nr. 1. Alguses on kultuuri jäänused säilinud puhtaina, koosnedes luu-, puu- ja tulekivi riistadest. Hiljem tekib luuriistade kõrvale kivist kirveid ja muid kiviriistu kohapeal leiduvaist kiviliikidest või rändkividest, nagu nähtub Soomes Antrea leiust. Varsti peale kiviriistade juuretekkimist lisandub luukultuuri inventarile kolmas tähtis ele-

Kaart soome-ugri ja soomesugu rahvaste levinguala lõuna- ja läänepiiride kohta eelajaloolisel ajal, kus on märgitud joontega nr. nr.: 1. luukultuuri, 2. kammkeraamika, 3. sirgeseljaga kirveste levinguala lõunapiire, 4. gorodištše kultuuri, 5. kivikastkalmete, 6. soomesugu rahvaste lõunapiir vanemal rauaajal, 7. soomesugu rahvaste lõunapiir nooremal rauaajal; viirutatud alad märgivad umbkaudselt nüüdisaja soome-ugri rahvaste asukohti.

ment, nimelt kammiga ilustatud savinõud ehk nn. „kammkeraamika“, seni peetud üldiselt soome-ugri rahvaste kultuuri omapärasuseks, mille lõunapoolsem levinguala piir kaardil on märgitud joon nr. 2-ga. Selle kammkeraamika ilmumine luukultuuri inventari hulka uue elemendina ei too sellesse mingisugust sisemist murrangut riistades või aine vahetuses nagu meil Pärnu, Venemaal Laadoga ja Volosovo, Lätis Rinnukalnsi, Ida-Preisli Zedmari j. t. leidudes, kus riistade endised tüübid on isegi täpsuseni säilinud. Kammkeraamika püsib ja arendab koos luukultuuriga kõik oma tüübilised ja degeneratsiooni vormid, elades mõnesugusel kujul veel vanemal

rauaajal, s. o. alates umbes 3-nda aastatuhande algupoolelt e. Kr. kuni umbes mõni aastasada p. Kr., näit. Keila-Rannamõisa vanema rauaaja kalmudest j. t. See on kindel vihje asjaolule, et rauaajal asus siin sama rahvas, kes kandis endas kammkeraamilise kultuuri traditsioone. Kuid enne kammkeraamika stiilide lõpule-viimist segab rahulikku arengut võõras nn. venekirveste (venekujulised kirved) kultuuri sissetung, mille kandjais arvatakse kõige tõenäolisemalt indoeuroopa rahvaid, nagu indusid, perslasi j. t., kes asusid siia Kesk-Euroopast. Käsikäes kõnesoleva kultuuriga tekivad siin esimest korda matmised, millise nähtuse juures enam pole küsimust sellest, kas siia on ainult levitatud võõrapärast kultuuri, vaid siin on tegemist reaalselt võõra rahva sissetungiga umbes 2000-nda a. paigu e. Kr. ja asumisega mõne aja Eesti alal. Samad uustulnukad tungivad siit ida poole ja Soome. Tolleaegne maa-ala vallutamine ei tähendanud pärisrahva lõplikku väljatõrjumist, vaid siin asuti kõrvuti, kus üldiselt venekirvekuultuuri tulekuni oli asustus väga hõre. Uustulnukate kõrvutiasumisest annab meile kujuka pildi Pärnu jõe leid, kus pärisrahvas, jätkates rahulikult oma luukultuuri, jäljendas sarve- ja luumaterjalile ebasobivaid venekirveid ning õigeteralisi lihtkirveid, samuti ka kahe poolega ahingeid (ahingid, mille mõlema ääre sisse on lõigatud kisud) kui „luksus- või mängu“-eksemplare. Need ahingid on väikesed ja ebapraktilised põliste kaluritele, milline tüüp levis siia ühes venekirvestega ning kuulus rahvale, kes oli juba võõrdunud kalastamisest, sellepärast ongi arusaadav, miks siinsed elukutselised kalurid jäljendasid neid kui „mänguriistu“, kuna kohalikus kultuuris oli kalastamiseks välja arendatud täiuslikud sellekohased tarberiistad. Võõra rahva sissetungiga jääb mõneks sajandiks soiku pärisrahva omapärane kultuur. Umbes 1500-nda a. ümber e. Kr. sureb venekirvekuultuur välja ja idapoolsed tüübid ning kammkeraamika juba muutunud kujul astuvad asemele. Väga piltliku kujutelma pärisrahva tagasirünnakust Ida-Baltikumisse annab nn. sirgselgsete kirveste leving. Need on väga omapärased kirved, mille arenemise keskuseks oli praegune Kaasani ümbrus Venemaal. Need kirved praeguse Venemaa alal jäävad peatuma natuke põhja pool endist kammkeraamika kultuurpiirkonda ja tungivad üksikute saartena sellest lõuna- poole ning lääne pool nihutavad end aladeni, kuhu vahepeal teised rahvused on jõudnud vastu luua tiheda rinde, ulatudes kammkeraamika piirkonnast hulga maad ida poole, märgitud ringidest koostatud joonega nr. 3. Kui kammkeraamika kultuuri kandjad võtsid endi alla alad lõunas ja läänes kuni Veikselini (kaardil punktiirjoon nr. 2), viimase keskjooksust lõikab see piir otsejoones Dnjeperi ülemjooksu harusid, siit Doni ülemjooksu, pöördudes natuke põhja poole ligi Volgat ning sealt Uuralini. Nüüd aga ulatub sirgselgsete kirveste kultuuripiirkond läänes jooneni nr. 3, mille võib tõmmata veidi läänepool Riia, Riia lahe rannast kuni Meemeli jõeni, siis Ida-Preisi piiri mööda umbes. Grodnoni ja sealt Dnjeperi ülemjooksuni. Ka ida pool on näha taganemist põhja poole kammkeraamilisest piirist. Lõuna pool leiduvad mõned saarekesed Kiievi, Jekaterinoslavi ja Doni ülemjooksu ning Volga keskjooksu ümbruses. Loodes tungib sirgselgsete kirveste kultuur tõenäoliselt läbi Soome Rootsi ida rannikule. Üsna hõredalt asustatakse Kesk-Venemaal nn. Fatjanovo kultuuri ala, kus arvatavasti

endised Kesk-Euroopa asukad olid tugevamini säilinud. (Fatjanovo kultuuri kandjad tungisid Kesk-Venemaale natuke aega enne venekirveste tulekut, mis on niisama võõras seal kui venekirveste kultuur Eestiski.) Viimane rahvuslik piir ühenduses sirgselgsete kirvestega püsis lääne pool tükk aega. Nimetan seda rahvuslikuks piiriks, kuna on näha, kuidas Ida-Preisi (baltlaste?) pronksiaja kultuur tungib tihedasti Lääne-Leedusse kuni nimetatud jooneni nr. 3, kustpeale põhja- ja idapoolne ala on täiesti isoleeritud Ida-Preisi tüüpidele peale mõne üksiku ja teiselt poolt ulatuvad sirgselgsed kirved tihedalt jällegi kõnesoleva jooneni, mitte ükski eksemplar aga väljaspoole seda. Nagu mainitud, leidub Lõuna-Venemaal ja Rootsi alal sirgselgsete kirveste üksikuid saarekesi. Arvatavasti märgivad need kaubanduslikke suhteid nende naabritega. Umbes 1000-nda a. paigu e. Kr. s. o. peale sirgselgseid kirveid on Kesk-Venemaal tuttav nn. „gorodištše“ kultuur, mis arvatavasti on varem käsitletud varase luukultuuri järg, mis jatkas kiviaja kultuuri, mis ei püsinud samal kõrgusel endisega, vaid muutus sellest labasemaks. Sama kultuur on peale Kesk-Venemaa alade tuntud ka Ida-Lätis ja Ida-Leedus. Kuigi Eestis puuduvad teatavasti gorodištše kultuurile tüübilised linnad, esineb see kultuur meil üksikute leidude näol, näit. Saaremaal Põide khk. Asva külas, kus on spetsiifilisi gorodištše kultuuri tunnuseid keraamika, luuriistade ja paksu, purustatud luudega segatud tuha ja nõe kultuurkihi näol. Gorodištše kultuuri kandjaiks arvatakse soome-ugrilasi, kusjuures Permi ja Kaasani ümbrusest ida poole võisid asuda ugrilased, neist lääne poole soome-permlased ning põhja poole võib-olla ka laplased; selle kultuuri piir lõunas ja läänes on märgitud ristidest koosneva joonega nr. 4. Siin on näha, kuidas taandumine on sündinud kogu aeg edelas, kus balti rahvaste surutis oli nähtavasti tugev ja pidev, sest mõni sada aastat hiljem on kaardil katkend joon nr. 5-ga märgitud uus piir pronksiaja lõpust, seotult kivikastkalmetega, kujutades jällegi taganemist edelas.

Kuni vanema rauaajani nihkus rahvuspiir jällegi põhja poole üle Düüna umbkaudse jooneni nr. 6 ning lõppeks nooremal rauaajal satub rahvuspiir Ida-Eestis ühte umbes praeguse riigipiiriga ja lõunapool lõikab see osa praegust Läti ala ning mööda rannikut ulatub Kuramaale välja, väikese ribana ka Düüna mööda ida poole, nagu kaardil joon nr. 7-ga märgitud.

Tagasi minnes esimeste asukate juure Eestis, nimetab saksa arheoloog Kossinna luukultuuri kandjaid soomesugu rahvasteks; kuigi ta põhjamaade materjali vähese tundmise tõttu on oma oletuste teadusliku rakenduse võõriri suunanud, leidub selles siiski palju tõe põhja, mis ei luba rahvusküsimust ilma pikemata kõrvale heita. Luukultuuri kandjad suundusid põhjaitta ning nende asemele Põhja-Saksamaale asusid teised rahvad. Lõunapoolsemad positsioonid pärast keskmist kiviaega ulatuvad koos kammkeraamikaga Veikseli suudmeni ning üsna tugevalt on see tol ajal esindatud veel praeguse Ida-Preisi piirides. Sealt ulatub see (luukultuur koos kammkeraamikaga) Kesk-Venemaale kuni Uuralini (kaardil jooned nr. 1 ja 2), võttes enda alla umbes samad alad, mis on piiriks soome-ugri ja soomesugu rahvaid märkivale kultuuridele kuni noorema rauaajani, taganedes ainult

lääned, nagu varem üksikute kultuurirühmade vaatlusel nähti. Luu- ja kammkeraamilise kultuuri ühtesulamisel ei nähtu mingit uue või võõra rahva pealetungi. Tüübilisemaks näiteks võõra rahva sissetungist olgu meile venekirveste kultuur, mis tõi ilmse murrangu pärisrahva kultuuri vormidesse. Endine kultuur jääb peaaegu seisma, kuni sissetunginud kultuuri valitsemise aja lõpuni ning inventar, kui seda nii võib nimetada, muutub põhjalikult, sest tekivad senitundmatud venekujulised ja lihtsad varreauguta, aga õigeteralised kirved, kuna siin varem tunti peamiselt ristteralisi, s. t. kirveid, mille tera asetati risti varrele. Viimane nähtus on tüübiline traditsioon rahvusele, mis veel nüüdki, näit. Hiinas on säilinud. Hauad, mis seni puudusid, tekivad venekirveste tulekuga, savinõud muutuvad oma vormis ja ornamentikas jne. Kuid alates Eesti asustamisega peale mannerjää taganemist kuni venekirveste kultuurini ei teki siin ühtki radikaalset muudatust (murrangut) ei inventaris ega muudes traditsioonides. Luukultuur võtab vastu kammkeraamika, ja kõik teised vormid jäävad püsima endise algkuju juure, kestes kuni pronksiaja keskosani, isegi vanema rauaajani ja nn. gorodištše kultuuris Venemaal veelgi kauemini. Viimaks mainitud asjaolu on väga suureks tõestuseks sellele, et siin oli tegemist rahvusega, kes rahulikult teel oma omapärasest kultuuri, luukultuuri koos kammkeraamikaga, edasi arendas terveid aastatuhandeid. Kammkeraamiline kultuur omakorda oli ikka põhja-idapoolne selgejooneline kultuurirühm, mis väheks ajaks taganes venekirveste kultuuri eest ning tuli tagasi uue lainena varem räägitud sirgselgse kirveste levingu piiridesse ja on, kuigi muudetud kujul, säilinud isegi vanema rauaajani, millal Eestis asusid soomesugu rahvad. Varem poldud kindel selles, kes asusid Eestis pronksiajal (umbes 1000 a. või paarsada aastat enne tuhandet e. Kr. kuni mõnisada aastat e. Kr.), kuna leide sellest ajast on väga hõredalt ja needki üksikud on sisse toodud mujalt. Siin tuleb paratamata arvestada tol ajal maksva olukorraga, sest pronks levis põhja poole üldse haruldaselt vähe, kuna vase keskused asusid meist kaugel ja riistana siia jõudes oli see niivõrd hinnas, et selle omandamine ei tasunud end meie oludes, vaid pronksi asemel jätkati paratamata kiviaja traditsiooni kivi-, luu-, puu- ja tulekivist riistade näol kuni rauaajani ja osalt vanemasse rauaajaga ning need kivi-, luu- ja tulekivist riistad kuuluvad samale rahvatõule, kes vallutasid venekirveste kultuuri kandjad, et oma endisi maa-alasid jälle kätte saada, ja kes on seotud kammkeraamikaga. Teine tähtis tegur, mis räägib selle poolt, et siin pidid ka pronksiajal soomesugu rahvad asuma, on kivist kalmed, mille eeskujud tõenäoliselt Rootsist sisse toodi, kuna Rootsiga olid vahekorrad juba pronksiajal loodud. Need kalmed jäävad meile püsima ja arenevad vanema rauaaja kalmeiks, suuriks nelinurkseiks müüridega piiratud kastideks.

Kokkuvõttes pole see mitte rahvuslik vaimustus, vaid muinasteaduslike faktide rida, mis näitavad suure tõenäolisusega soome-ugri rahvaste asumist siin juba antsülus-aja lõpul, mis on siin vähemalt seni tuntud esimesed kultuurijäänused peale jää taganemist. Kuni umbes 2000 a. e. Kr. valitseb rahulik omapärane kultuuri areng, siis tungivad siia tõenäoliselt mõned indo-euroopa rahvatõud, asudes siin kuni umbes 1600 või 1500 aasta-

teni e. Kr. Sel ajal tungivad siia tagasi endised pärisrahvad (soomesugu rahvad), kes jäävadki siia püsima; muutuvad vaid lõuna ja lääne rahvuspiirid, taganedes kogu aeg teiste (peaasjalikult balti) rahvaste survele, kuni tänapäeva piirideni, mida kujutavad kaardil viirutatud alad.

Me ei tohi unustada, et see ajalooline näide rahvusliku piiri põhjapoolse nihutamisest on ka tänapäev üsna tõsine, kusjuures see ei sünni enam aastatuhandete ja -sadade jooksul nagu vanasti, vaid palju kiiremas tempos, kui me ise ei suuda sellele tõkkeid ehitada. Nagu meie poliitika laiemas mõttes ja kultuurpoliitika näitavad, on Eesti rahvas liiga humaanne ja ühtlasi loid, kes tahab olla õiglane ja heatahtlik, samal ajal kui teine tema kulul oma huve rahuldab. Ja eestlane ei usu, või õigemini, ei viitsi uskuda võõrastest halba, samal ajal kui teised rahvused õõnistavad mitmest küljest tema jalgealust. Ühtlasi näib, et seltskond veeretab oma mured poliitika-tegelastele ja viimased, kes ei taha segada end väljaspoole ametlikku asjaajamist, loodavad seltskonnale. Kahtlemata peaksid siin olema ühised huvid, millest ei tohiks kumbki pool end kõrvale tõmmata. Me ei tohi olla ühepäevainimesed, sest järeltulev põlv märgib sel juhul kord samuti ka meieaegse kui endise rahvuspiiri ajaloosse üsna tüseda joonega.

R. Indreko.

NAISTE KUTSEHARIDUS JA KUTSELINE TEGEVUS.

Eesti Vabariigi loomisel said naised meestega ühesugused õigused kutsehariduse omandamiseks ja kutsealal tegutsemiseks. Naised ruttasid uusi võimalusi kasutama ning astusid suurel arvul ülikooli ja avataivasse naiskutseskoolidesse. Iseseisvuse algul, riigi ülesehitamise ajajärgul, oli suur puudus haritlasist, eriti õpetajaist, mille tõttu paljud noored astusid ametitesse veel enne ülikooli lõpetamist ja ülikooli lõpetanuile oli koha saamine kindlustatud. Kuid nüüd, kus elame koondamiste, vallandamiste ja teenistusvahekordade reguleerimise tähe all, muutuvad naistele küsitavaks nende kutsehariduse kasutamise võimalused.

Et käesolevas küsimuses saada selgemat pilti, toon tabelites arvud Tartu Ülikooli ja kutsekoolide naisõpilaste ja lõpetajate ning viimaste tegevuse kohta.

Tab. I. Tartu Ülikooli sisseastujate ja lõpetajate vahekord (1919—l. XII 32.)

	N a i s i	M e h i
Sisseastujaid	4267	9231
Üliõpilasi	953	2104
Ülikoolist lahkunuid	3314	7127
Neist lõpetajaid	761 — 22,9 %	2236 — 31,3 %
Enne lõpetamist lahkunud	2553 — 77,1 %	4891 — 68,7 %

Nagu tabel I näitab, on ülikoolist enne lõpetamist lahkunute hulk palju suurem ülikooli lõpetajate omast. Eriti suur on see naiste suhtes, aga ka

mehed ei saa hoobelda oma töö lõpuleviimises. Lahkujate arv väheneb küll tegelikult, sest paljud loobuvad ülikoolist ajutiselt majanduslikel põhjusil ning jätkavad edaspidi jälle õppimist, kuid sellegi pärast jääb nende arv küllaltki suureks.

Tabel II. Tartu Ülikooli naislõpetajad ja -üliõpilased.

Teaduskonnad	N a i s - l õ p e t a j a i d												Kokku	Naisüli- õpilasi 1. XII 1932
	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932			
Usuteaduskond .	—	—	—	1	1	—	1	3	—	1	—	7	7	
Õigusteaduskond	2	6	5	9	14	3	5	17	3	3	10	77	76	
Majandusteadusk.	—	1	8	4	23	16	9	13	8	21	18	127	229	
Arsiteaduskond .	3	12	24	20	29	20	11	8	9	17	3	156	114	
Rohuteaduse osk.	1	2	—	4	7	6	3	2	3	7	1	36	134	
Kehal. kasvat. inst.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	16	—	
Filosoofiasteadusk.	1	2	8	15	13	15	24	36	34	57	53	258	289	
Mat.-loodustead. .	1	1	2	10	5	7	25	13	19	15	13	111	73	
Loomaarsti-tead. .	—	—	—	2	1	2	—	3	—	—	—	8	5	
Põllumajandust. .	—	—	1	—	—	—	—	—	4	—	2	7	26	
Kokku .	8	30	48	65	93	69	78	95	80	137	100	803	953	

Tartu Ülikoolist väljaantud diplomite nimestiku järgi koostatud tabel II-st selgub, et ülikooli lõpetanud naise, arvates eesti ülikooli algusest, oli 1. jaanuaril käesoleval aastal 803. Siiajuure tuleks arvata veel 21 naisagronoomi, kes on lõpetanud põllumajandusteaduskonna, kuid pole veel diplomitööd kaitsnud ega diplomi saanud.

Kogudes kõigi 824 akadeemilise naise kohta andmeid üliõpilas-organisatsioonide, Eesti Akadeemiliste Naiste Ühingu, üksikute asutiste ning isikute kaudu, selgus, et üksikud neist on siirdunud välismaile ja mõned on lahkunud surma läbi. Järelejäänud 788 tegevuse kohta toon andmed alljärgnevas tabelis.

Nagu tabel III-ndast näha, tegutsevad seitsmest nais-usuteadlastest 5 oma erialal ja 2 perenaistena koduses majapidamises. Need 5 on usuõpetajaina koolides, kuna kirikuõpetaja amet on nende eest lukus. Väljavaated tulevastel usuteadlastel ei ole paremad. Olgugi et paljude arusaamise järgi peaks iga koguduse juures olema üks nais-usuteadlane lastejumalateenistuse ja pühapäevakooli korraldamiseks ning tröösti vajajaile koguduse liikmeile abiandmiseks, ei ole see praegu paljudel põhjustel läbi viidav.

Naisjuristidest tegutsevad oma erialal vaevalt pooled ja neistki mitmed vaid praktikantidena või väikepalgaliste kantseleiametnikena kohtude juures. Advokatuuri alal on tegevad 26 naisjuristi. Teatavasti seisavad kohtuniku ja notari ametid naistest kättesaamatus kauguses. Noortele naisjuristidele teeb raskusi patrooni leidmine, sest et mehigi on palju kandideerimas vandeadvokaadi abi kohtadele.

Tabel III. Akadeemiliste naiste tegevusalad.

Erialad	Ülikooli lõpetanuid	Tegutsejaid erialal	Tegutsejaid kodumajaj	Tegutsejaid vööräl alal	Tööta	Teadmata
Usuteadlased	7	5	2	—	—	—
Oigusteadlased	77	38	14	10	2	13
Majandusteadlased	120	38	35	6	21	20
Arstiteadlased	144	124	10	1	2	7
Rohuteadlased	36	33	3	—	—	—
Kehalise kasvatusse inst. lõpetajad	14	13	—	1	—	—
Filoloogid	250	103	51	15	39	42
Neist: ajaloo alal	36	10	9	2	8	7
eesti keele ja kirjan. alal	57	36	8	3	5	5
inglise filoloogia „	64	27	13	5	13	6
germaani „ „	42	14	10	3	5	10
romaani „ „	14	5	3	1	3	2
slaavi ja ladin. „ „	24	5	4	1	4	10
filosoofia „ „	11	5	4	—	1	1
arheoloog. ja entnogr. „	2	1	—	—	—	1
Mat.-loodusteadlased	106	51	28	13	14	—
Neist: loodusteadlasi	62	30	15	5	12	—
keemikuid	22	7	9	6	—	—
matemaatikuid	22	14	4	2	2	—
Loomaarstid	6	5	1	—	—	—
Agronoomid	28	8	8	2	10	—
Kokku .	788	418	152	48	88	82
	100%	53,0%	19,3%	6,1%	11,2%	10,4%

Viimasel ajal on märgata naisüliõpilaste arvu kiiret tõusu majandusteaduse-osakonnas, nii seisab viimane praegu teisel kohal, järgnedes filosoofiateaduskonnale. Senistest 120-st lõpetanust leidub aga kutsealalise tegevuse juures ainult 38, s. o. vähem kui $\frac{1}{3}$. Need tegutsevad enamuses pankades ja ärides raamatupidajaina. Samal ajal on teada naismajandusteadlaste peres 21 kohaotsijat.

Mis puutub naisarstidesse, siin on nende seisukord olnud seni parem kui teistel akadeemilistel naistel, kuna nad ei tarvitse kõik jääda kohta ootama, vaid võivad tegutseda iseseisvalt, avades oma kabineti. Ka on neil võimalus jätkata oma tegevust peale abiellumist. Kuid noortel arstidel, isegi meestel, osutub teenistus suuremais linnades siiski küsitavaks, kuna olene Eestis arstidega tublisti varustatud. Juba a. 1931 oli Riigi Statistika Keskbüroo andmeil Eesti 895 arsti (730 mees- ja 165 naisarsti). kelledest 72,2% asus linnades ja 27,8% maal. Nii tuli iga arsti kohta linnas läbisegi 440 ja maal 3.353 elanikku. Tartus oli isegi iga 286 elaniku kohta üks arst. Pealeselle on aga Tervishoiu Peavalitsuses veel mitu noort arsti juure registreeritud. Noored leiavad veel tööd maal, kuna linnas on neil raske konkureerida vanemate ametivendadega.

Rohuteadlased ei ole seni tundnud tööpuudust. Kui aga võtta arvesse, et Eestis on ümmarguselt 200 apteeki ja et meil õpib ülikooli rohu-teaduse-osakonnas praegu 214 isikut, kelledest 134 on naised, siis selgub, et meil on lähemas tulevikus praaeugu iga apteegi kohta üks naisrohuteadlane. On aga kahtlane, et iga apteek seda vajaks, kuna väiksemais maa apteekides on ainult üks proviisor ja see enamail juhtumeil mees.

Samuti on kehalise kasvatuse instituudi lõpetajad kõik koh-tadel, olgugi et mõned neist peavad leppima poole normi tundidega.

Filosoofia-teaduskonna lõpetanuid on kõige rohkem ja andmed suure osa muulaste tegevuse kohta on raskesti kättesaadavad. Nagu tabel III näitab, leidub 250 lõpetanust erialalisel tööl kaugelt vähem kui pooled (103). Pealegi on filosoofiateaduskonnas veel õppimas 289 nais- ja 108 meesüliõpilast.

Matemaatika-loodusteaduskonna lõpetanuist tegutsevad pooled oma kutsealal ja ülejäänute keskel on 14 kohaotsijat.

Haridus-sotsiaalministeeriumi andmete järgi on meil praegu ametis 485 nais-keskkoolilõpetajat, kelledest suurem osa filolooge ja loodusteadlasi. Neist on aga suur hulk veneaegsete kõrgemate õppeasutuste lõpetajaid, ülikooli pooliku kursuse läbiteinuid ja teise järgu keskkoolilõpetaja kutse evijaid. Iseenesest mõista pääsid esimesed filosoofia-teaduskonna lõpetajad kergesti õpetaja kohtadele, kuna siis avati järjest uusi koole juure. Nüüd aga, kus koole suletakse ja reformitakse ning õpetajaid koondatakse, saab õpetaja kohtade saamine noortele, eriti naistele, küsitavaks.

Loomaarsti-teaduskond ei ole naisi palju meelitanud, kuid kuuest kodumaal viibivast naisloomaarstist tegutsevad 5 oma erialal.

Põllumajandusteaduskond on samuti määratud rohkem meestele kui naistele. Et agronoomi diplomi saamiseks nõutakse peale üli-kooli töö ja eksamite sooritamist veel diplomitöö esitamist ja selle edukat kaitsmist ja et E. V. alul oli suur puudus agronoomidest, siis said esimesed lõpetajad kohtadele ilma diplomita. Praegu on 28-st põllumajandusteadus-konna naislõpetanust ainult 7 ülikooli diplomi evijad, kelledest 2 tegutse- vad õpetajaina, 4 perenaistena omas majapidamises ja 1 on töötä. Kogu 28-st naisagronoomist aga tegutseb erialal ainult 8 ja kohasoovijate arv on juba 10. Et Eestis juba meesagronoome külluses ja et põllumajandust pee- takse rohkem meeste kui naiste alaks, siis on naisagronoomidel teenistuse leidmine eriti raske ning õppimine võib sündida enamuses isikliku maja- pidamise otstarbel.

Kokkuvõetult järgneb, et Eesti ülikooli naislõpetanuist kasustavad oma eriharidust otsekohelelt ainult 53,0%, kuna 18,7% tegutsevad kodus majä- pidamises, 6,1% võõral alal ja 11,2% on töötud teenistuse otsijad. Tead- mata on, millega tegelevad 10,4% lõpetanuist, kuid tõenäolisem on, et ena- mus neist kuulub töötute või perenaiste ridadesse, kuna kutsealal tegutse- jate kohta on asutiste ja isikute kaudu enam-vähem kindlad teated olemas. Nimede järgi otsustades kuuluvad teadmatud rahvuse poolest enamuses muulaste hulka.

Naiskutsekoolidest saadud andmed on rohkem lootustäratavad. Juba lõpetajate % on suurem kui ülikoolis.

Tabel IV. Naiskutsekoolide lõpetajas- ja õpilaskond.

Kutsealad	Lõpetanuid	Enne lõpetamist väljalangenuid	Praegusi õpilasi
Pesu- ja riideõmblemine	575	804	407
Kangakudumine	101	141	75
Muu näputöö (tikandus, nahatöö jne.)	155	326	38
Kodumajandus	638	278	191
Kokku	1469 48,7 %	1549 51,3 %	711

Tabel V. Naiskutsekoolide lõpetajate tegevusalad.

Kutsealad	Õpetajaid	Nõuandjaid	Ettevõtteis palgalisi	Omaette töötajaid	Kodus perenaisi	Võõral alal tegutsejaid	Tööta	Teadmata
Pesu- ja riideõmblem.	43	17	100	245	60	38	2	70
Kangakudumine	24	12	7	31	14	7	—	6
Muu näputöö	12	1	—	34	35	8	25	40
Kodumajandus	153	38	97	22	236	21	42	26
Kokku	232	68	204	332	345	74	69	154

Tabel V-ndast, mis esitab kokkuvõtte lõpetajate tegevusest, selgub, et 1469 lõpetanust on kutsealal tegevad 1181, s. o. 80%, kuna kohaotsijate, muul alal tegutsejate ja teadmatute arv on kokku 288 või 20% kogu lõpetajate arvust.

Kõige paremas seisukorras on kodumajanduse ala lõpetajad, kuna siin on kutsealal tegutsejaid 85,5%. Suurem osa tegutseb neist kodus perenaistena. Kuid ka ülejäänuid 14,5% ei või ütelda, et nad ei saa kasustada oma kutseharidust, sest ka kodus vanemate juures viibides võivad nad tuua kasu, olles asjatundjaks abiliseks kodus majapidamises.

Võrreldes ülikooli lõpetanutega on naiskutsekoolide lõpetajad seega palju paremas seisukorras ning nad võivad eduga kasustada oma kutseharidust ka abielludes ja kodus perenaistena ning emana tegutsedes. Suur omaette töötajate arv näitab, et nad võivad koduse majapidamise juhtimise kõrval võtta vastu töötellimusi ka väljastpoolt.

Kirjeldatud olukord ei tohi siiski tekitada arvamist, et naistele tuleks sulgeda ülikooli uksed. Paljud naised, kes on tõsiselt huvitatud mingisugusest alast, võivad eduga õppida ja töötada kõrvuti meestega, ja on isegi alasid, kuhu naine sobib paremini kui mees.

Pealeselle, iga rahva heakäekäik ja kultuuri kõrgus oleneb peamiselt rahva hariduse tasemest, ja kuna naised on emadena ja kodu korraldajaina kultuuri suurimad edasikandjad, siis peame ka hoolitsema, et nende hariduslik tase oleks kõrge. Arvan ka, et abielus täieline kooskõla ning vastas-

tikune arusaamine ja lugupidamine valitseb ainult seal, kus abielu pooled on intellektuaalselt ühesugusel arenemisetasemel.

Kuigi paljud naised ei saa otsekohe tegelikus elus kasustada ega rakedada ülikoolis omandatud teadmisi, ei lähe nende haridus siiski kaduma, kuna nende arenenud vaimlised võimed aitavad neid elus igal alal.

Kuid oleks kindlasti kasulikum nii üldsuse kui isiklikust seisukohast, kui ülikool tooks naistele igakülgsemat kasu, arendaks neid formaalselt ja annaks neile ka teadmisi, mis vajalikud nende igapäevaste ülesannete täitmisel emadena, perenaistena ja ühiskonna liikmeina. Seks peaksid ülikooli õppekavas leiduma naistele peale üldhariduslike ainetega veel seesugused ained, nagu tervishoid ja dieetika, kasvatusteadus, üldine kodumajandusteadus, ühiskonnateadus jne., mis arendaksid naist samuti nagu teisedki teadused, aga ühtlasi varustaksid teda vajalike teadmistega tegeliku elu tarvis.

Alma Martin.

KODUMAINEN RINGVADE.

1. Tormilipu ootel.

Poliitiline taevastoompeal on järjekordest piitves. Kriisituuled, mis üldsusele märkamatuks on juba mõnda aega olnud hoogu võtmas, ei taha ega taha lakata puhumast. Millest see tuleb ja mida siis tahetakse?

Praeguse valitsuse poliitika jookseb ummikusse — nii vastavad küsimusele kriisilõhna levitajad. Ja tõesti: meie seisukord on praegu raske majanduslikult, ning pinev on seisukord poliitiliseltki. Tõsistes raskustes on krediiti kasustanud põllumeeskond, maksuraskuste ja majandusliku tagasimineku all kannatavad kaupmehed ja töösuurid, järjekorralised palgavähendused kisuval palgaliste närve ikka pingumale ja pingumale. Selle tulemuseks on kasvav rahulolematuse laine nii maal kui linnas. Ning püütakse avaldada oma meelekiidust, kui selle väljendamiseks on võimalusi.

Niisuguste meeleolude vastu ei ole rahvasaadikudki Toompeal jäänud kurdiks, vaid omavahel öeldakse: midagi peab ette võtma. Aga mida just ette võtta ja kuidas — selle kohta kehitatakse esialgu õlgu. Ja näib, et praeguse valitsuse poliitika arvustajad vist isegi ei tea, mis nad positiivset asemele tahaksid panna.

Sellise õlgade kehitamise juures antakse aga siiski ka midagi mõista: uus poliitika peaks tähendama seniste majanduspoliitiliste põhimõtete ümberhindamist. Ehk teiste sõnadega: kus poliitika peaks olema väärtuste ümberhindamise poliitika. Kuigi Riigikogu mõne kuu eest kinnitas oma trüudust praegusele poliitikale ja ka mõni rühm on hiljuti vastavast seisukohta deklareerinud.

Niisugusel majanduspoliitilisel tagapõhjal on praegu koondamas rinded valitsuse poolt ja vastu. Ning sõjakamad valitsuse rün-

dajad hõikavad juba: tormilipp vardasse!

Kuid — kas need tormilipu hiivajad annavad endale selget aru, mis tähendab meil praeguses seisukorras sisepoliitilise tormi väljakutsumine? Kas kriisihkajad on teadlikud meie laiemate rahvahulkade praeguses meeleolus? Tõsi, meie rahvahulgad on praegu mitmel põhjusel ärevil ja avaldatakse rahulolematust, kuid ega sellest rahulolematusest järgne veel, et ümberhindamise nimel soovitatav kriis praeguse rahulolematuse kaotaks. Mõningaid ringkondi see küll rahuldaks, teisi aga ajaks veel rohkem ärevile. Ning missugused tormid siis võivad tekkida — kas sellele on praegused lavastajad mõelnud?

Peale selle on veel midagi tähtsat: meie rahva närvid ei kannata enam kriisitamisi ja alati ümberhindamisi. Kui meid praegu peaks õnnistatama nõdalatepikkuse kriisiga, siis on raske ennustada, missugused tormid sellele võivad järgneda.

Seepärast, härrad Toompeal: enne tormilipu hiivamist mõelgem kõigile võimalikele tagajärgedele! Et ei oleks hiljem kahetsemist.

Või tahavad Toompea ringkonnad end rahva ees lõplikult diskrediteerida!

2. Piiskop Platoni pärandus ja venelaste eestivastane ässitustöö.

Eestis elavate maruvenelaste poolt on visatud eestlastele kui riigirahvusele vaenukinnas — apostliku õigeusu omavalitsuse sildi all on alustatud skandaalset ässitustööd Eesti riigi ja rahvuse vastu. Kurjasti naerustades Eesti rahvusriigi poolt kindlustatud usuvabaduse põhimõtet, on venelased andnud usu nime all tehtavale „vaimuval-

gustusele“ sisu, millel enam pole üsuga midagi ühist. Seesugust ässitustööd juhib eestluse äraandja, venestunud setu, praegu Narva paigutatud piiskop Joann, kes isegi matusekõned on muutnud häbematuks eesti-vastaseks propagandaks.

Et iseloomustada, kuivõrd piiskop Joann praegu patustab mitte üksnes Eesti riigi ja rahvuse, vaid ka õigeusu koguduse põhimõtete vastu, avaldame siin väljavõtte Eesti õigeusu pühaku, märtrina langenud piiskop Platoni märgukirjast, mis saadetud tema poolt Eesti Ajutisele Valitsusele 14. novembril 1918. a. nr. 987 all. Märgukiri lausub järgmist (sõrendused allakirjutantult):

„Juba revolutsiooni esimestel päevadel hakkas Eesti õigeusu kogudus, tsaarivalitsuse eestkostmisel vabaks saades, ennast puhastama rahvuslikeks korralduseks koondama. Pärast 3-e ülemaalist koosolekut jõuti niikaugele, et terve meie kirikuvalitsus ülevalt alla Eesti omaks sai. Eesti piiskop, viimase ülemaalse kongressi poolt valitud ja Tallinnas 31. detsembril 1917. a. pühitsetud, jõudis ka enne okkupatsiooni võimude tulekut kohale.

„Raske surve peale vaatamata, mis meile okkupatsiooni võimude poolt osaks sai, suutis meie koguduse rahvusedemokraatiline kord ennast alles hoida. Kõiksugu katsed meie tegevust halvata, meile preestrid määrata, meid isegi Saksa palgalisteks teha, said minu poolt mitmekordsete protestide läbi tagasi lükatud. Et aga siiski mingisugust koguduse liikmete rahvus-korralduse tööd ei lubatud, käisin ma sel suvel ise 71 kogudust, s. o. pea terve eestlaste maa läbi, et rahvast, peale koguduse katsumise, ülepea koondada, neid rahvuselises iseteadvuses ja usus headuse ja õigluse võidu sisse kinnitada ja raskel silmapilgul julgustada. Selle tagajärjel keelati mulle raudtee sõit ära, nii et 35 kihelkonda pidin hobustega läbisõitma. Viimaks oli ka minu vangivõtmise käsk valmis olnud

„kihutuse töö tegemise eest“, nagu mulle ametliselt öeldi.

„Niisugune on praegune Eesti õigeusu kiriku seisukord, kust näha on, et see endine Vene valitsuse ametline asutus, kõigest hoolimata, tervelt Eesti rahva omaks on saanud.

„Nüüd, ajaloolistel päevadel, kus Eesti iseseisvuse mõte on ennast suutnud, kuigi esialgu ajutiselt, ometi maksuma panna, soovib iga Eestlane, et see Eesti kaunim mõte ka jäädavalt kindlustatud saaks. Selles mõttes toetan ka mina, kui Eesti õigeusu kirikupea ja sellega 1/5 osa Eesti rahva vaimline juhataja, kõige jõuga terve Eesti rahva kindlamat ettevõtet: oma täielisele iseseisvusele jõuda“.

Nii mõttes ja tegutses Eesti apostliku koguduse usuisa ja esimene Eesti piiskop Platon: ta polnud üksnes usukangelane, vaid ka eesti rahvakangelane.

Nüüd, 14 aasta möödudes, oleme aga jõudnud nii kaugele, et vaba Eesti pinnal leidub õigeusu piiskopi nime kandev isik, kellel on häbematuks Eesti rahvust ja riiki teotada. Ning mis kõige imelikum — ei teotada. Ikka veel peab Joann eestivaenulisi kihutuskõnesid, ikka veel ratsutab end „Issanda ratsanikuks“ nimetav, ühtlasi riigivastases salakuulamise kahtlustatud Aleksandra Adler mõõda maad ja peab „äratuskosolekuid“ hässitaja Joanni kasuks.

Küsimine avalikult meie võimudelt: kaua peavad eestlased veel niisugust end sõimata laskmist kannatama? On viimane aeg venelaste hässitustöö resolutsionseks lõpetamiseks. Seda nõuavad Eesti riigi ja rahvuse huvid. Seda nõuab usuisa piiskop Platoni pärandus.

Sisekaitse ülemaks on meil „rahvuslikke“ erakonda kuuluv minister. Ootame, et ta kiirelt tegudega näitaks oma rahvuslikkust. Kihnu saarel peaks küllaldaselt leiduma ruumi Joanni ja Adlerite asumisele paigutamiseks.

Ed. Sahkenberg.

KIRJANDUST.

Eesti Kroonika 1932. „Elav Teadus“ nr. 16. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. Tartu 1933. 114 lk. Hind 1 kr.

Viie autori koostööna toob käesolev „Elava Teaduse“ number järgmised kirjutised: I. H. Tammer, Välispoliitilisi vaatlusi 1932, II. Dr. E. Ein, Eesti sisepoliitiline elu a. 1932, III. Ed. Poom, Eesti majanduselu 1932, IV. Dr. h. c. M. Martina, Tööolud Eestis 1932, V. A. Palm, Vaimne kultuur 1932 ja lõppeks kronoloogilise tabeli tähtsamaist sündmu-

sist 1932. a., mille koostanud E. Ein ja A. Palm.

Kandvaimaks ja primaks artikliks selles koguteoses on kahtlemata Ed. Poomi kirjutis Eesti majanduselust möödunud aastal. See on esmane ja hoolsalt tehtud kokkuvõte, kus pädev autor eritleb meie majanduse üldaluseid ja eriarusid nende kujunenud seisundis. Leheküljed, mis on pühendatud meie majanduspoliitikale, näitavad tõsikirjulist ning süvenenud pilku ja pälvivad üldist tähelepanu.

Teiste autorite juba ulatuselt lühemad artiklid evivad rohkem registriva kroonika iseloomu ega paku seetõttu samaväärset Poomi tööle. Eriti napi käsitelu osaliseks on meie sotsiaalsed olud. Dr. h. c. M. Martna artikkel puudutab peamiselt tööolusid ja tööpuudust, lisaks ehitus- ja korteriolusid vaid Tallinnas. Silmanähtavalt ja kahjuks on toimetuse poolt antud autorile liiga vähe ruumi. Kahju on ka sellest, et meie sotsiaalse elu teised alad on jäänud täiesti välja ja puudub demograafilise seisundi käsitelu. Mõni sellekohane rida esineb vaid Poomi kirjutise sissejuhatavas osas.

A. Palmi kirjutis vaimsest kultuurist 1932. a. haarab kooli, kiriku, vabaharidustöö, kehakultuuri ja rekordspordi (vististi põhimõttel „mens sana etc.“!), ajakirjanduse, kirjastuse, teadusliku töö ja ilukirjanduse olundi ning saavutused. See ülevaatlük ja hindav, peamiselt aga registriv artikkel, mille koostamine on autorilt ilmselt nõudnud rohket tööd, on paraku mõnes osas tubliski puudulik. Eriti peab seda rõhutama 3. osa (Teadus) suhtes. Disproportsioon humanitaar- ja loodusteaduste vahel on liiga suur. Autor silmanähtavalt ei tunne loodusteaduste alal ilmunud tähtsamaidki töid ega evi ka muudel aladel küllaldast ülevaadet sellest, mis on meie teadlaste poolt kirjutatud ja ilmunud kodumaal või välismaistes väljaannetes. Asjata on tähele-

pandava hoolega mainida (näit. A. Anni) väikesi kirjutisi ning brošüüre, kui selle kõrval teiste sageli tähtsamad ja suuremad tööd on pidanud jääma kas ruumipuudusel või muil kaalutlusil täiesti märkimata. Viitaksin siinkohal kas või ainult Dr. H. Taba 1932. a. Londonis ilmunud põhjalikule ja tunnustust leidnud metodoloogilisele teosele „The Dynamics of Education„ (270 lk.).

Samalaadilised puudused esinevad raamatu lõppu paigutatud 1932. a. tähtsamate sündmuste lootelus. Siin oleks võidud piirduda kas ainult kodumaisete sündmuste registrimisega või kui juba haarata välismaised sekka, siis teha seda ulatuslikuma materjali põhjal ja rohkem vaagides.

Kokkuvõttes: see järjekordne „Elava Teaduse“ number märgib ilusa ja vajaliku ürituse algust — „anda laiemaile kodanikuhulkadele kokkuvõtlik ülevaade siimapaistvamaist ja vähemalt esialgse kaalutluse järgi meie riigitervikule kõige olulisemast sündmustest ning arengust möödunud aastal, pakkudes vähemalt teatav hulk praegu kättesaadavaid andmeid meie tänapäeva olukordade mõistmiseks nüüd kui ka järgnevail aastail.“ Jatkatakse seda sihikindlaft, arendavalt ja rohkem valival ka edaspidi, siis töötab sellest kujuneda kõigile tarviline, nobedalt tänapäeva kannul ilmuv ja vahenditult registriv Eesti elu ülevaade.

Edg. Kant.

Ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: aastas Kr. 2.—, poolaastas Kr. 1.20

Vastutav toimetaja: *Ed. Roos.* Pea- ja tegevtoimetaja: *Edg. Kant.*

Toimetuse liikmed: *E. Ein, V. Nõges, Ed. Poom, Ed. Sahkenberg, L. Sepp, H. Tammer*

Väljaandja: *Eesti Rahvuslaste Klubi.* Tartu, postkast 140.

Suuremad ja täielikumad

linaketramise, kudumise, villakraasimise, ketramise, kalavõrgu kudumise, võrgu lõnga ja nõöri vabrikud.

— Näitusel kõrgemad auhinnad (Grand Prix). —

Saatke oma linad, takud, villad ja kaltsud lõngaks ja riideks valmistamiseks ja kangad värvimiseks

Pärnu Linatööstuse A. S.

vabrikutele Pärnu, Rääma tn. 38. Telefon 125.

Töö kiire ja hea.

Hinnad alandatud.

Palume meie aadressi tähele panna ja pöörake meie tööde vastuvõtjate poole igas linnas ja rahvarikkamates maakohdades.

Pärnu Linatööstuse A.-S.

EESTI RAHVA AJALUGU

ON MEIE RAHVUSLIK SUURTEOS,

mille toimetamisest ja koostamisest võtavad osa: **Juhan Libe**, ajaloolane, publitsist, **August Oinas**, Eesti Sugukondade Uurimise Büroo juhataja, **Hendrik Sepp**, dr. phil., Tartu ülikooli Eesti ja Põhjamaade ajaloo dots., **Juhan Vasar**, dr. phil., Tartu ülikooli üldajaloo dots., **N. Köstner**, majandusteaduse professor, **O. Loorits**, dr. phil., Eesti Rahvaluule Arhiivi juhataja, **J. Mark**, dr. phil., uurali keeleteaduse professor, **Fr. Puksov**, ülikooli raamatukogu juhataja, **O. Sild**, ajaloolise usuteaduse professor, usuteadusliku arheoloogilise kabineti juhataja, **J. Uluots**, prorektor, Eestimaa õiguse ajaloo professor, jt. silmapaistvad eesti teadlased.

Väljavõtteid eesti ja balti-saksa arvustistest „Eesti-rahva ajaloo“ kohta:

„Väga oluline on käesoleva teose juures. — et endisi seisukohti ja vaateid nii üksikküsimuste kui ka üldarengu suhtes võetakse kriitiliselt, püüdes asendada neid uutega, vastavalt ajalooteaduse saavutistele.“
J Adamson, „Kaja“.

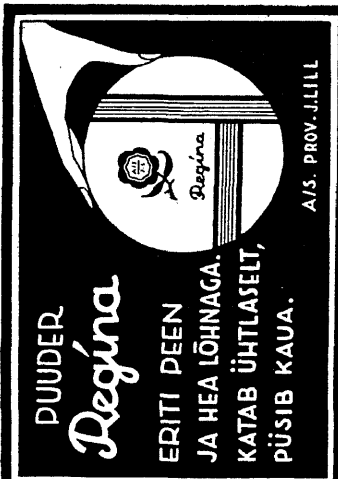
„Väga sümpaatne on raamatu püüe meie vanemat ajalugu ümber hinnata, välja minnes eestlaste eneste seisukohast. On kirjutatud vaba rahva, mitte aga orjarahva ajalugu.“
As., „Vaba Maa“.

„Kaks esimest vihku peab endale muu hulgas ülesandeks „eesti rahva vanema ajaloo ümberhinnangu“ ja seejuures loovad autorid suurimaid võimalusi neile kallale-tungiks, sest see ümberhinnang toimub rahvusliku tendentsiga, millega tahetakse „kasva-tavalt mõjuda.“
Arved parun Taube, „Balt. Monatshefte“.

„EESTI RAHVA AJALUGU“ ilmub 15 vihus. Seni ilmunud 3 vihku.

„EESTI RAHVA AJALUGU“ on hinnalt tehtud kättesaadavaks igale oma rahva minevikust huvitatud eestlasele. 1. maini 1933. a. saate **22 krooni** eest terve teose või **8 kr. 50 senti** eest esimese köite, mõlemal juhul terve summa tasumisel kohe ühes tellimise äraandmisega. **22 kr. 50 senti** eest saate terve teose, kui soovitakse tasumist vihkude kaupa à kr. 1.50 vihust, kusjuures iga vihu hind tuleb ette tasuda. Peale terve teose ilmumist lastakse „Eesti rahva ajalugu“ müügile hinnaga kr. 30.— Eespool-märgitud hinnad on arvatud brošeeritud vihkudel. — Üksikmüügile „Eesti rahva ajaloo“ vihud ei tule. K./Ü. „Looduse“ posti jooksev arve nr. 2055.

K./Ü. „LOODUS“.

DUUDER
Regina
ERITI DEEN
JA HEA LÕHNAGA.
KATAB ÜHTLASELT,
PÜSIB KAUA.
A/S. PROV. J.L.I.L.L.

Ilmus trükist, piiratud arvul:

Georg Graf

„ÕNGESPORT“

Käsiraamat kala- ja vähjapüügi harras-tajaile, üle 70 selgitava pildiga.

♦♦♦

Raamatu lühike sisu:

Sissejuhatus: Õngespordi lühike arengisluugu ja tähtsus. I Ongeristad. II Ongitsemisviisid. III Loomulikud ja kunstlikud sõodad. IV Kalade liigid ja nende püük õngega. V Kalade haigused. VI Vähk. (Jõevähk ja mudavähk). Vähja tulutoov kasvatamine ja püük. VII Mitme-sugused muud püügiabiõud ja juhatused. VIII Ladina, eesti, saksa ja venekeels. kalade nimetused.

♦♦♦

Raamatu hind 2 krooni, iluköites 3 kr.

Pealadu:

O./Ü. „RAHVAÜLIKOOL“
TALLINN.

Igale rahvuslikult mõtlejale eestlasele
maitseb ainult kodumaa odrast, eest-
laste tööga ja ainult Eesti ettevõttes
valmistatud

Karastavaid joogid: **Mesi-Sekt**
Karamel
Sidruni-sooda
Limonad
Mõdu

Tehase laod kõigis kodumaa linnades.